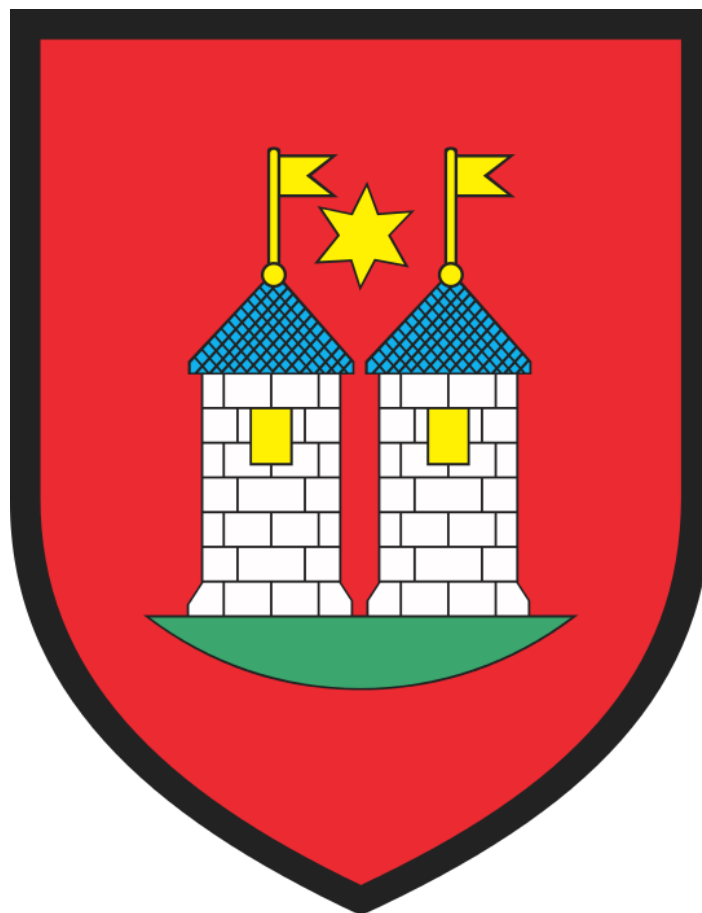

załącznik nr 1

do uchwały nr IX/89/2019
z dnia 1 października 2019

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY PONIEC
NA LATA 2019 - 2022

PONIEC 2018/2019

Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	4
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	7
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	8
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	9
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	13
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury.....	13
5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020.....	14
5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020.....	14
5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	15
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	16
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego.....	16
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	18
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	21
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	23
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejstru zabytków.....	23
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	26
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	40
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	41
6.5. Zabytki archeologiczne.....	42
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	43
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej	43
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	43
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia	

dla zabytków archeologicznych.....	47
7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	49
7.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	49
7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	57
7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	60
7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	60
8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków.....	61
9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	73
10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	74
10.1. Gminna ewidencja zabytków.....	74
10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	75
10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	76
10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	77
11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	80
12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	81
13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	82

Wstęp

Podstawowym założeniem *Programu opieki nad zabytkami dla gminy Poniec na lata 2019-2022* jest ukierunkowanie działań lokalnego samorządu na poprawę stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego. W ostatnich latach, dla realizacji tego założenia, coraz większy nacisk kładzie się na aktywizację lokalnych środowisk samorządowych. W ramach budowy nowoczesnego oblicza społeczeństwa, dostrzega się potrzebę pogłębiania świadomości społeczeństwa w oparciu o fundamenty miejscowych tradycji kulturowych. Lokalna tradycja jest szczególnie cennym dziedzictwem kulturowym, składa się ze splotu wydarzeń (kontekst dziejowy, historie poszczególnych ludzi, grup społecznych), zachowanych pamiątek (zabytki architektury i budownictwa, zabytki ruchome, zabytki archeologiczne). Miejskowa historia zaś, najczęściej dotycząca poszczególnych rodzin czy niewielkich grup społecznych, przenosi się na dzieje regionu. Opieka nad dziedzictwem kulturowym powinna zatem leżeć u podstaw budowania nowoczesnego społeczeństwa, świadomego swojej przeszłości, która w oczywisty sposób pomaga definiować tożsamość kulturową jako wartościowy składnik struktury współczesnej cywilizacji.

Niniejszy dokument jest aktualizacją *Programu opieki nad zabytkami gminy Poniec na lata 2011-2014* przyjętego Uchwałą Nr XI/75/2011 Rady Miejskiej w Poniecu z dnia 11 października 2011 r.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Poniec położona jest w południowej części województwa wielkopolskiego, w odległości ok. 90 km od Poznania, w obrębie makroregionu Nizina Południowo -Wielkopolska, w mezoregionie Wysoczyzna Leszczyńska, na malowniczym obszarze doliny polodowcowej, nad rzeką Rów Polski w zlewni Baryczy. Gmina posiada status gminy miejsko – wiejskiej i stanowi jedną z siedmiu gmin tworzących powiat gostyński, zajmując ok. 16 % jego powierzchni, w południowo - zachodniej części, w odległości 20 km od stolicy powiatu, Gostynia. W latach 1975-1998 gmina administracyjnie należała do województwa leszczyńskiego.

Gmina Poniec sąsiaduje z dwiema gminami z powiatu gostyńskiego:

- od północnego wschodu z gminą Gostyń,
- od wschodu z gminą Krobia,
z dwiema gminami położonymi w powiecie rawickim:
- od południa z gminami Bojanowo i Miejska Górka,
oraz z dwiema gminami z powiatu leszczyńskiego:

- od zachodu z gminą Rydzyna,
- od północnego zachodu z gminą Krzemieniewo.

Gmina zajmuje powierzchnię ok. 132 km², w której granicach znajduje się miasto Poniec – największy ośrodek osadniczy i handlowo – usługowy oraz siedziba władz samorządowych i 19 wsi sołeckich: Bogdanki, Bączylas, Czarkowo, Drzewce, Dzieczyna, Grodzisko, Janiszewo, Łęka Mała, Łęka Wielka, Miechcin, Rokosowo, Sarbinowo, Szurkowo, Śmiłowo, Teodozewo, Waszkowo, Wydawy, Zawada, Żytowiecko, obejmujących 20 miejscowości, zamieszkałych przez 7808 osób /wg danych GUS za 2016 r./. Gęstość zaludnienia wynosi 59 M/km² i jest mniejsza od średniej wojewódzkiej – 116 M/km². Ok. 74% terytorium gminy zajmują użytki rolne - stąd jej funkcją wiodącą jest rolnictwo, lasy 17,6% - znajdują się głównie w północno-wschodniej części gminy (wskaźnik lesistości jest niższy od średniej wojewódzkiej wynoszącej 25,7% oraz krajowej – 29,2%), zaś pozostałą część powierzchni zajmują wody i tereny zurbanizowane.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg powiatowych – długości 82 km i gminnych – długości 65 km. W Poniecu krzyżują się drogi powiatowe, które mają połączenia z drogami krajowymi relacji Leszno – Gostyń, Leszno – Rawicz, Gostyń – Rawicz. Gminę przecina także linia kolejowa relacji Łódź -Krotoszyn-Leszno.

Na terenie gminy występują pospolite surowce naturalne - głównie piaski i żwiry oraz złoża węgla brunatnego – fragment złoża Krobia – Poniec – które nie jest pozyskiwane.

Badania archeologiczne i pozyskane artefakty potwierdzają, iż tereny gminy były miejscem osadnictwa od czasów prehistorycznych. W okresie państwa plemiennego przez jej tereny wiodły dwa szlaki handlowe: Wrocław - Poniec – Śrem – Poznań i Kalisz – Pępowo – Poniec. W 2 połowie X wieku Poniec był warowną osadą rzemieślniczo-handlową. Dokumenty źródłowe sięgają 1108 r., kiedy właścicielem obszernego klucza ponieckiego został Skarbimir z rodu Awdańców. Dobra ponieckie były własnością tego rodu do 1 poł. XIII w. Poniec w XII i XIII w. stanowił znaczący ośrodek, rozwijał się dzięki przywilejom, posiadał prawo przymusu drogowego. Pomyślnie rozwijało się rzemiosło, zwłaszcza sukiennictwo. Prawa miejskie Poniec otrzymał w 1310 roku. Do końca XIV w. miasto stanowiło własność królewską, następnie prywatną. W XIV w. książę Henryk II Głogowski wyznaczył Poniec stolicą okręgu, obejmującego około 70 miejscowości. W drugiej połowie XIV w. król Kazimierz Wielki odebrał miasto księciu głogowskiemu i przyłączył je do Korony, a pod koniec swych rządów podarował Wezenborgom, zasłużonemu rodowi

rycerskiemu z Łużyc. Od XIV w. do 1793 r. Poniec był siedzibą królewskiej komory celnej. W mieście od XV w. osiedlali się przybysze ze Śląska, Niemiec oraz innych krajów. W XVI w. przybyli Bracia Czescy, a Poniec stał się głównym ośrodkiem husytyzmu w tym regionie. W 1571 r. ówczesny właściciel miasta, Maciej Chełmski, przeszedł na ich wyznanie i oddał im w użytkowanie kościół katolicki. W 1598 r. nowi właściciele miasta, Andrzej Roszkowski z żoną Anną Rydzyńską, zwrócili kościół katolikom, a Gmina Braci Czeskich osiadła wówczas w Waszkowie. Pomyślny rozwój miasta przerwały wojny drugiej połowy XVII i XVIII w. Poniec ucierpiał w czasie potopu szwedzkiego w latach 1655 – 1660. Miasto i okolice były pustoszone także w następnych dziesięcioleciach. W 1704 r. w okolicach Ponieca stoczyły bitwę wojska saskie ze szwedzkimi. W roku 1764 z pobliskiego Śląska wtargnęły do miasta wojska pruskie, dokonując licznych rabunków i uprowadzając wielu mieszkańców. Do 1834 r. Poniec był miastem prywatnym. W ciągu stuleci wielokrotnie zmieniały się rodziny właścicieli. W XV wieku wnuczka Janusza Wezenborga wniosła Poniec w posagu mężowi Ściborowi Chełmskiemu z Małopolski, który po objęciu miasta przybrał nazwisko Poniecki herbu Ostoja. Kolejnymi właścicielami miasta były rody: Pampowskich, Miaskowskich, a także Unrugów, Mielżyńskich, Mycielskich.

Po II rozbiórce Polski w 1793 r. Poniec dostał się pod panowanie pruskie. W latach 1807 – 1815 miasto należało do Księstwa Warszawskiego, po czym ponownie przeszło pod panowanie Prusaków – należało do Wielkiego Księstwa Poznańskiego. W tym czasie nasiliła się polityka germanizacyjna władz pruskich. Polacy, stanowiąc w mieście mniejszość, zakładali instytucje i powoływali organizacje mające na celu utrzymanie narodowej tożsamości. Mieszkańcy gminy walczyli w szeregach powstańczych zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego 1918/1919. W okolicach miasta przebiegała linia frontu południowo – zachodniego, którego dowódcą był poniecczanin Bernard Śliwiński. W 1919 r. Poniec powrócił do odrodzonego państwa polskiego. Niepodległość znacząco wpłynęła na rozwój miasta i gminy, także na działalność społeczno-gospodarczą mieszkańców, którzy w latach 1919 – 1939 utworzyli około 30 organizacji politycznych, społecznych, kulturalnych, wyznaniowych i sportowych. Dokonała się zmiana w stosunkach narodowościowych i w porównaniu z poprzednimi wiekami zmalała liczba ludności niemieckiej. Pod względem gospodarczym Poniec stanowił rozwijający się ośrodek rzemieślniczo – handlowy, zahamowany wraz z wybuchem II wojny światowej. Okupant represjonował i prześladował miejscową ludność, której wielu przedstawicieli zginęło w obozach koncentracyjnych i w szeregach armii walczących na różnych

frontach II wojny światowej. W styczniu 1945 r. wojska radzieckie wyzwoliły miasto i rozpoczął się nowy rozdział w jego historii. W czasach współczesnych Poniec nie utracił roli ośrodka rzemieślniczo – usługowego.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, zwyczaje, obrzędy, muzyka ludowa, postaci i zdarzenia historyczne - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Poniec na lata 2019-2022* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz U. z 2019 r., poz. 506).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067 ze zm.), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac

- konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81),
 - i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).
 - j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067 ze zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie,

- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, działami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia

historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 506)

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018, poz. 799 ze zm.)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018, poz. 1614 ze zm.)

Zgodnie z art. 83 a, ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki

konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r., poz. 1945)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2204 ze zm.)

Ustawa określa (w art. 13 ust. 4.), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2018 r., poz. 1202 ze zm.)

Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyłym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do

nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r.) **wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020** (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 14.06.2005 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego

regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na

poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,

- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 przyjęty został Uchwałą Rady Ministrów Nr 125/2014 z dnia 24.06.2014 r.

W *Krajowym programie* dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Celowi głównemu przyporządkowano cele szczegółowe i kierunki działania.

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego*,
- wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych,
- wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
- opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
- realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
- wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji

pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,

- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. Cel ten realizowany będzie poprzez:

- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa*, Faro 2005,
- budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
- promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
- zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 17 grudnia 2012 r. Uchwałą Nr XXIX/559/12.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie powinno objąć, z jednej strony rewitalizację obiektów, a z drugiej, przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa”

określony został cel operacyjny „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”. Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystującej walory kulturowe,
- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu.

Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz

wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,

- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku, zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.

W rozdz. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Uwarunkowania wewnętrzne”, pkt 18 „Kultura i dziedzictwo narodowe” podkreślono wartość tożsamości regionalnej. Oparta na tradycji regionalnej i najważniejszych cechach wyróżniających region terytorialnie, historycznie, społecznie i kulturowo jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego.

Omówiono wielkości zachowanej substancji zabytkowej w regionie: stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, pomniki historii, parki kulturowe, wymieniając najcenniejsze, charakterystyczne dla poszczególnych epok. Podkreślono konieczność powołania nowych parków kulturowych, które mogą stanowić podstawy do sporządzenia i wdrożenia strategii promocji kultury województwa wielkopolskiego oraz mogą stać się czynnikiem dla rozwoju turystyki opartej o wartości krajobrazu i kultury. Jednym z najważniejszych elementów generujących rozwój turystyki są szlaki kulturowe. Bogata przeszłość historyczna i kulturowa Wielkopolski stwarza wiele możliwości do przeprowadzenia szlaków kulturowych, a tym samym promocji Wielkopolski w skali lokalnej, krajowej czy międzynarodowej.

W rozdz. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna”, pkt 29 „Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych” przedstawiono zbiór najważniejszych zasad, mających na celu uzyskiwanie optymalnych efektów w zagospodarowaniu przestrzeni. Ład przestrzenny to takie zagospodarowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie poszczególnych

obiektów objętych ochroną jak również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,

- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych regionów,
- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,
- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W punkcie 31. „Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego” wymieniono

najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

W podpunkcie 31.1.1. „Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych” wymieniono elementy, które jej podlegają: rozplanowanie ulic, rynków i placów miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, dominanty przestrzenne, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej. Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi

w których obecna jest cała sekwencja dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej.

Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanych śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Ochrona kompleksowa architektury wiejskiej jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej na obiekty rekreacji indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej, niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

W punkcie 31.3. „Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski” uznano, że do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, niezbędne jest intensywne promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu. Działania na rzecz promowania świadomości regionalnej Wielkopolski mają na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, przywrócenie etosu wielkopolskiego oraz pielęgnowanie regionalizmu, tzw. „małych ojczyzn”, m.in. poprzez:

- promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie folklorystycznych zespołów tanecznych,
- kształtowanie otwartości wobec innych mniejszości i kultur, prezentowanie ich dorobku kulturowego,
- organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017-2020 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 r. (Dz. Urz. Województwa Wielkopolskiego z dnia 06.12.2017 r., poz. 8118).

Myślą przewodnią opracowania *Programu* było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji

turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

W przyjętym dokumencie określone zostały główne cele, którym przyporządkowano kierunki działania:

1. Poprawa stanu zabytków poprzez podjęcie działań mających na celu poprawę ich zachowania,
 - realizacja prac remontowych, renowacyjnych, konserwatorskich obiektów zabytkowych,
 - opieka nad zabytkami archeologicznymi.
2. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
 - monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych i turystycznych,
 - promocja dziedzictwa lokalnego,
 - wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.
4. Włączanie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego Wielkopolski do działań edukacyjnych,
 - upowszechnianie wiedzy o regionie.
5. Prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne,
 - propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
 - włączenie zabytków w procesy gospodarcze.
7. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych,
 - udostępnianie obiektów zabytkowych,
 - wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

CZARKOWO

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. ruiny dworu obronnego na wyspie, mur., XVI w.,

Rejestr zabytków: 553 z dn. 14 kwietnia 1956 r.

b. oficyna, mur., k XVIII w., przebud. 1 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków: 552 z dn. 14 kwietnia 1956 r.

c. spichlerz, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 236/A z dn. 11 września 1968 r.

DRZEWCE

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., 1860 r.,

Rejestr zabytków: 284/Wlkp/A z dn. 16 grudnia 1974 r.

b. spichlerz, mur., 1890 r.,

Rejestr zabytków: 285/WLKP/A z dn. 6 stycznia 1993 r.

c. park, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 284/Wlkp/A z dn. 16 grudnia 1974 r.

DZIĘCZYNA

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. spichlerz, mur., 1860 r.,

Rejestr zabytków: 283/1-2/Wlkp/A z dn. 23 grudnia 1992 r.

b. park, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 283/1-2/Wlkp/A z dn. 14 kwietnia 1993 r.

JANISZEWO

DWOREK (RZĄDCÓWKA), mur., ok. 1870 r.

Rejestr zabytków: 1358/A z dn. 13 stycznia 1993 r.

ŁĘKA WIELKA

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., ok. 1870 – 1875 r.,

Rejestr zabytków: 237 z dn. 11 września 1968 r.

b. rządcówka, mur., 1905 r.,

Rejestr zabytków: 1397/A z dn. 10 maja 1993 r.

c. spichlerz, mur., 1845 r.,

Rejestr zabytków: 600 z dn. 29 stycznia 1957 r.

d. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 1397/A z dn. 10 maja 1993 r.

PONIEC

ZAŁOŻENIE URBANISTYCZNE I ZESPÓŁ BUDOWLANY, pocz. XIV w.

Rejestr zabytków: 1181/A z dn. 11 maja 1991 r.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. NARODZENIA NMP:

a. kościół, mur., XV w., przebud.i dobud. wieży 1786 r.,

Rejestr zabytków: 280 z dn. 7 marca 1931r.

b. brama, mur., ok. 1830 r.

Rejestr zabytków: 1092 z dn. 29 kwietnia 1970 r.

RATUSZ, mur., 1843 r.

Rejestr zabytków: 9 z dn. 30 października 1964 r.

ZESPÓŁ SZPITALNY ZGROMADZENIA SIÓSTR MIŁOSIĘRDZIA ŚW.

WINCENTEGO a PAULO:

a. budynek szpitala z kaplicą, mur., 1888 r.,

Rejestr zabytków: 817/Wlkp/A z dn. 19 października 2010 r.

b. dom sióstr, mur., 1896 r.

Rejestr zabytków: 817/Wlkp/A z dn. 19 października 2010 r.

ul. Rynek

DOM NR 4, szach., k. XVIII w.

Rejestr zabytków: 1401 z dn. 24 lutego 1973 r.

DOM NR 6, szach., k. XVIII/XIX w.

Rejestr zabytków: 1402 z dn. 24 lutego 1973 r.

DOM NR 9, szach., XVIII/XIX w.

Rejestr zabytków: 1403 z dn. 24 lutego 1973 r.

DOM NR 26, szach., XVIII/XIX w.

Rejestr zabytków: 1404 z dn. 24 lutego 1973 r.

DOM NR 27, szach., XVIII/XIX w.

Rejestr zabytków: 1405 z dn. 24 lutego 1973 r.

DOM NR 28, szach., XVIII/XIX w.

Rejestr zabytków: 1406 z dn. 24 lutego 1973 r.

DOM NR 30, szach., XVIII/XIX w.

Rejestr zabytków: 1407 z dn. 24 lutego 1973 r.

DOM NR 31, szach., XVIII w.

Rejestr zabytków: 592 z dn. 25 stycznia 1957 r.

ROKOSOWO

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., 1849-1854 r., rozb. ok. 1885 r.,

Rejestr zabytków: 238 z dn. 11 września 1968 r.

b. spichlerz, mur., ok. 1850 r., przeb. ok. 1900 r.,

Rejestr zabytków: 1355/A z dn. 9 stycznia 1993 r.

c. stodoła, mur., 1860 r.,

Rejestr zabytków: 1354/A z dn. 9 stycznia 1993 r.

d. park, ok. poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 78 z dn. 25 stycznia 1957 r.

SARBINOWO

FIGURA PRZYDROŻNA MATKI BOSKIEJ Z DZIECIĄTKIEM, kam., 1762 r.

(wpisana również do rejestru zabytków ruchomych)

Rejestr zabytków: 603 z dn. 1 lutego 1957 r.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., 1 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków: 601 z dn. 1 lutego 1957 r.

b. dom pracowników folwarcznych, mur., 1860 r.,

Rejestr zabytków: 1359/A z dn. 14 stycznia 1993 r.

c. spichlerz, mur., XVIII/XIX w.,

Rejestr zabytków: 1356/A z dn. 11 stycznia 1993 r.

d. park, XIX w.

Rejestr zabytków: 79 z dn. 1 lutego 1995 r.

WASZKOWO

ZBÓR BRACI CZESKICH, OB. KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI FIL. P. W. ŚW.

ANTONIEGO, mur., 1609 r., odbud. po pożarze w 1635 r.

Rejestr zabytków: 616 z dn. 11 lutego 1957 r.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., XVIII, rozb. k. XIX w.,

Rejestr zabytków: 1029 z dn. 12 marca 1970 r.

b. stodoła, mur., 1904 r.

Rejestr zabytków: 1348/A z dn. 9 stycznia 1993 r.

WYDAWY

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., 2 ćw. XIX w., rozbud. k. XIX w.,

Rejestr zabytków: 1351/A z dn. 4 stycznia 1993 r.

b. oficyna I, mur., 1890 r.,

Rejestr zabytków: 1351/A z dn. 4 stycznia 1993 r.

c. oficyna II, mur., k. XVIII w.,

Rejestr zabytków: 612 z dn. 11 lutego 1957 r.

d. ogrodzenie z bramami, mur., k. XIX w.,

Rejestr zabytków: 1351/A z dn. 4 stycznia 1993 r.

e. spichlerz, mur., 1 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków: 1351/A z dn. 4 stycznia 1993 r.

f. park, XVIII/XIX w.

Rejestr zabytków: 1351/A z dn. 4 stycznia 1993 r.

ZAWADA

PAŁAC, mur., 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 1015/A z dn. 12 czerwca 1987 r.

ŻYTOWIECKO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P. W. ŚW. STANISŁAWA BPA:

a. kościół, mur., 1773 – 1777 r.,

Rejestr zabytków: 328/A z dn. 14 stycznia 1950 r.

b. organistówka, mur., k. XVIII w.,

Rejestr zabytków: 1283/A z dn. 2 listopada 1971 r.

c. brama w murze kościelnym, mur., k. XVIII w.

Rejestr zabytków: 128/A z dn. 10 lipca 1968 r.

SPICHLERZ FOLWARCZNY, mur., 1857 r.

Rejestr zabytków: 1383/A z dn. 9 lutego 1993 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

BĄCZYLAS

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. rządówka nr 1, mur., 1850 r.,

b. sześciorak nr 2, mur., ok. poł. XIX w.,

c. sześciorak nr 3, mur., ok. poł. XIX w.,

d. ośmiorak nr 4, mur., ok. poł. XIX w.,

e. budynek gospodarczy (przy ośmioraku), mur., 1 ćw. XX w.,

f. stajnia z oborą, mur., k. XIX w.,

g. stodoła, mur., 1890 r.

CZARKOWO

KAPLICZKA, mur., ok. poł. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO - FOLWARCZNY:

a. ruiny dworu obronnego na wyspie, mur., XVI w.,

b. park, XIX w.,

c. oficyna nr 26, mur., k. XVIII w., przebud. 1 poł. XIX w.,

- d. czworak nr 27, mur., XIX/XX w.,
- e. spichlerz, mur., 1 poł. XIX w.,
- f. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,
- g. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.

DRZEWCE

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór nr 45, mur., 1860 r.,
- b. oficyna nr 44, mur., 4 ćw. XIX w.,
- c. park, 1 poł. XIX w.,
- d. trojak nr 47, mur., 1859 r.,
- e. czworak nr 41, mur., 1845 r.,
- f. czworak nr 42, mur., 1845 r.,
- g. czworak nr 49, mur., 4 ćw. XIX w.,
- h. spichlerz, mur., 1890 r.,
- i. kuźnia, mur., 1 ćw. XX w.,
- j. stajnia, mur., 4 ćw. XIX w.,
- k. obora, mur., 3 ćw. XIX w.,
- l. obora, mur., 3 ćw. XIX w.,
- ł. stodoła, mur., 1850 r.,
- m. stodoła, mur., 1845 r.,
- n. ogrodzenie z bramą, mur., k. XIX w.,
- o. brama, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 24, mur., pocz. XX w.

DOM NR 38, mur., pocz. XX w.

DZIĘCZYNA

KAPLICZKA, mur., XIX/XX w.

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dom pracowników folwarcznych nr 3, mur., 1 ćw. XX w.,
- b. park, 1 poł. XIX w.,
- c. spichlerz, mur., 1860 r.,
- d. spichlerz, mur., 1875 r.,
- e. obora, mur., k. XIX w.

BUDYNEK GOSPODARCZY w zagrodzie nr 2, mur. 1929 r.

ZAGRODA NR 11:

- a. dom, mur., 4 ćw. XIX w.,
- b. stodoła, szach., 4 ćw. XIX w.

ZAGRODA NR 14:

- a. dom, mur., pocz. XX w.,
- b. budynek gospodarczy, mur., 1903 r.

ZAGRODA NR 46:

- a. dom, mur., pocz. XX w.,
- stodoła, szach., pocz. XX w.

GRODZISKO

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. rządówka nr 2, mur., XIX/XX w.,
- b. dom pracowników folwarcznych nr 4, mur., pocz. XX w.,
- c. dom, mur., ok. 1900 r.,
- d. sześciorek nr 3, mur., ok. 1850 – 1865 r.,
- e. czworak nr 5, mur., pocz. XX w.,
- f. czworak nr 6, mur., pocz. XX w.,
- g. sześciorek nr 7, mur., 1882 r.,
- h. spichlerz, mur., 1871 r.,
- i. obora, mur., 1872 r.,
- j. budynek inwentarski (nr 9), mur., 1910 r.,
- k. kuźnia i stelmacharnia, mur., 1865 r.,
- l. stodoła, mur., 1846 r.,
- ł. stodoła, mur., 1847 r.,
- m. stodoła (nr 11), drew., k. XIX w.

JANISZEWO

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dworek nr 31, mur., ok. 1870 r.,
- b. park, pocz. XX w.,
- c. pozostałości ogrodu, mur., pocz. XX w.,
- d. obora, mur., k. XIX w.,
- e. obora, mur., pocz. XX w.,
- f. stodoła, mur., 1904 r.,
- g. stajnia i wolarnia, mur., 1904 r.,
- h. kuźnia/stelmacharnia, mur., k. XIX w.

DOM NR 8 a, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 15, mur., 1903 r.

DOM NR 21, mur., 1 ćw. XX w.

KAROLINOWO

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. obora, mur., 1880 r.,
- b. stajnia, mur., 1880 r.,
- c. stodoła, mur., 1877 r.

KOPANIE

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. dom pracowników folwarku nr 3, mur., 1909 r.,
- b. pięciorak nr 3, mur., 2 poł. XIX w.,
- c. obora i jałownik, mur., k. XIX w.,
- d. obora i stajnia, mur., 4 ćw. XIX w.,
- e. stodoła, mur., 3 ćw. XIX w.

ŁĘKA MAŁA

KAPLICZKA, mur., k. XIX w.

DOM NR 15, mur., 1 ćw. XX w.

ŁĘKA WIELKA

SZKOŁA, ob. przedszkole, nr 23, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO - FOLWARCZNY:

- a. pałac nr 77, mur., ok. 1870 – 1875 r.,
- b. rządówka nr 76, mur., 1905 r.,
- c. dom służby pałacowej, mur., ok. 1900 r.,
- d. park, 2 poł. XIX w.,
- e. sześciorak nr 12, mur., 2 poł. XIX w.,
- f. czworak nr 27, mur., 2 poł. XIX w.,
- g. ośmiorak nr 69, mur., 2 poł. XIX w.,
- h. czworak 70, mur., 2 poł. XIX w.,
- i. czworak nr 81, mur., 2 poł. XIX w.,
- j. spichlerz, mur., 1845 r.,
- k. spichlerz, mur., 2 poł. XIX w.,
- l. kuźnia, mur., k. XIX w.,
- ł. gorzelnia i płatkarnia, mur., 2 poł. XIX w.,
- m. obora, mur., 3 ćw. XIX w.,
- n. stodoła, mur., k. XIX w.,
- o. stodoła, mur., k. XIX w.,
- p. warchlakarnia, mur., 1909 r.,
- r. ogrodzenie z bramami, mur., k. XIX w.

MACIEJEWO

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. trojak nr 1, mur., k. XIX w.,

- b. chlew, mur., k. XIX w.,
- c. obora, mur., k. XIX w.,
- d. stodoła, mur., k. XIX w.,
- e. ogrodzenie z bramą, mur., pocz. XX w.

MIEHCIN

POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU FOLWARCZNEGO:

- a. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,
- b. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.

PONIEC

ZAŁOŻENIE URBANISTYCZNE I ZESPÓŁ BUDOWLANY, pocz. XIV w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. NARODZENIA NMP:

- a. kościół, mur., XV w., przebud. i dobud. wieży 1786 r.,
- b. kapliczka z figurą Matki Boskiej, mur., 1812 r.,
- c. brama, mur., ok. 1830 r.,
- d. cmentarz przykościelny, XVI w.,
- e. dom katolicki, ul. Kościelna 1, mur., XIX/XX w.
- f. plebania, ul. Kościuszki 16, mur., 1895 r.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, ob. rzymskokatolickiego p.w.

Chrystusa Króla:

- a. kościół, ul. Marszałka Focha, mur., 1862-1864 r.,
- b. pastorówka, ob. dom mieszkalny, ul. Szkolna 4, mur., 1860-1870 r.

ZESPÓŁ CMENTARZA RZYMSKOKATOLICKIEGO, ul. Krobska:

- a. cmentarz, 1 poł. XIX w.,
- b. kaplica grobowa Budziszewskich, mur., ok. 1890 r.,
- c. grobowiec, mur., XIX w.,
- d. brama z ogrodzeniem, 1 poł. XIX w.

CMENTARZ EWANGELICKI, ul. Janiszewska /Rydzyńska, 2 poł. XVIII w.

KAPLICZKA, ul. Janiszewska, mur., XIX/XX w.

ZESPÓŁ DAWNEGO SZPITALA ZGROMADZENIA SIÓSTR MIŁOSIERDZIA,

ul. Kościuszki:

- a. szpital, ob. przedszkole, nr 7 mur., 1888 r., rozbud. 1909-1910 r., 1926 r.,
- b. kaplica p.w. św. Stanisława bpa, mur., 1888 r.,
- c. dom nr 8, mur., 1896 r.

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO, ul. Dworcowa:

- a. dworzec kolejowy nr 6, mur., k. XIX w.,
- b. wieża ciśnień, mur., k. XIX w.,
- c. szalet, mur., k. XIX w.,

d. dom nr 5, mur., k. XIX w.,
e. dom, ul. Kusza 17, mur., k. XIX w.
RATUSZ, ul. Rynek 24, mur., 1843 r.
POCZTA, ul. Krobska 43, mur., 1902 r.
BANK, ul. Kościuszki 12, mur., 1 ćw. XX w.
SZKOŁA, ul. Szkolna 9, mur., 1860 r.
SZKOŁA, ul. Krobska 16, mur., XIX/XX w.
ZESPÓŁ BROWARU ul. Krobska 50:
a. browar, mur., 1901 r.
b. dom, mur., 1901 r.
MLECZARNIA, ob. magazyn, ul. Bojanowska 9, mur., poł. XIX w.
PARK MIEJSKI, ul. Szkolna, pocz. XX w.
ul. Bojanowska
DOM NR 2, mur., 1877 r.
DOM NR 3, mur., 4 ćw. XIX w.
DOM NR 5, mur., 1928 r.
DOM NR 7, mur., 1907 r.
DOM NR 9, szach., 1889 r.
DOM NR 11, mur., 1 ćw. XX w.
DOM NR 15, mur., XIX/XX w.
DOM NR 16, mur., XIX/XX w.
DOM NR 18, szach., 1 poł. XIX w.
DOM NR 21, mur., 1 ćw. XX w.
DOM NR 26, mur., ok. 1880-1890 r.
DOM NR 27, mur., 2 poł. XIX w.
DOM NR 31, mur., 1931 r.
DOM NR 32, mur., poł. XIX w.
DOM NR 34, mur., 2 poł. XIX w.
DOM NR 36, mur.-glin., 1 poł. XIX w.
ZESPÓŁ DOMU NR 38:
a. dom, mur., ok. 1860-1870 r.
b. oficyna, szach., 1 poł. XIX w.
c. budynek gospodarczy, mur., 1 ćw. XX w.
ul. Drozdzyńskiego
DOM NR 2, mur., k. XIX w.
DOM NR 3, szach., 1 poł. XIX w.
DOM NR 6, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 8, mur., 4 ćw. XIX w.
DOM NR 9, mur., ok. poł. XIX w.
DOM NR 10, mur., k. XIX w.
DOM NR 12, mur., 1 ćw. XX w.
DOM NR 13, mur., 1 poł. XIX w.
DOM NR 14, mur., 1864-1866 r.
DOM NR 15, mur., 2 poł. XIX w.

ul. Marszałka Focha

DOM NR 2, mur., XVIII/XIX w.
DOM NR 3, mur., XIX w.
DOM NR 5, mur., 1 ćw. XX w.
DOM NR 6, mur., 1935 r.
DOM NR 7, mur., 1912 r.
DOM NR 10, mur., pocz. XX w.
DOM NR 11, mur., 2 poł. XIX w.
DOM NR 12, mur., 3 ćw. XIX w.
DOM NR 14, mur., 2 poł. XIX w.
DOM NR 15, szach., ok. poł. XIX w.

ul. Gostyńska

DOM NR 3, mur., pocz. XX w.
DOM NR 4, mur., XIX/XX w.
DOM NR 5, szach., 1 poł. XIX w.
DOM NR 6, mur., 1908 r.
DOM NR 11, mur., 2 ćw. XIX w.
DOM NR 13, mur., ok. poł. XIX w.
DOM NR 23, mur., 1 ćw. XX w.
DOM NR 24, mur., 1 ćw. XX w.
DOM NR 25, mur., 1 ćw. XX w.
DOM NR 27, mur., 1 ćw. XX w.
DOM NR 30, mur., 1 poł. XIX w.
DOM NR 31, mur., 1 poł. XIX w.
DOM NR 38, szach., ok. poł. XIX w.

ul. Janiszewska

STODOŁA w zespole domu nr 7, szach., 2 poł. XIX w.

ul. Kościelna

DOM NR 2, mur., 1 poł. XIX w.
DOM NR 3, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 5, mur., 3 ćw. XIX w.

DOM NR 6, szach., poł. XIX w.

ul. Kościuszki

DOM NR 1, mur., k. XIX w.

DOM NR 4, mur., ok. 1930 r.

DOM NR 9, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 10, mur., ok. poł. XIX w.

WIKARÓWKA, ob. dom nr 11, mur., ok. poł. XIX w.

DOM NR 13, mur., 4 ćw. XIX w.

BUDYNEK GOSPODARCZY w zespole domu nr 21, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 22, mur., ok. 1900 r.

DOM NR 23, szach., 1 poł. XIX w.

ul. Kręta

DOM NR 3, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 5, mur., pocz. XX w.

DOM NR 6, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 7, mur., pocz. XX w.

DOM NR 8, mur., pocz. XX w.

BUDYNEK GOSPODARCZY w zespole domu nr 10, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Krobska

DOM NR 2, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 3, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 7, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 17, mur., 1902 r.

DOM NR 18, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 21, mur., 1900 r.

DOM NR 22, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 23, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 29, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 30, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 31, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 35, mur., XIX/XX w.

ZESPÓŁ DOMU NR 36:

a. dom, mur., 1 ćw. XX w.,

b. stodoła, szach., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 37, mur., 1902 r.

DOM NR 41, mur., 3 ćw. XIX w.

DOM NR 42, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 44, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 45, mur., poł. XIX w.

DOM NR 46, mur., ok. 1914 r.

STODOŁA, szach., 3 ćw. XIX w.

ul. Krobska Szosa

DOM NR 10, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 13, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Kusza

DOM NR 1, mur., XIX/XX w.

DOM NR 2, mur., k. XIX w.

DOM NR 3, mur., k. XIX w.

DOM NR 6, mur., k. XIX w.

DOM NR 7, mur., k. XIX w.

DOM NR 8, mur., k. XIX w.

DOM NR 9, mur., k. XIX w.

DOM NR 10, mur., k. XIX w.

DOM NR 15, mur., k. XIX w.

DOM NR 24, mur., pocz. XX w.

DOM NR 26, mur., pocz. XX w.

DOM NR 27, mur., pocz. XX w.

DOM NR 32, mur., pocz. XX w.

DOM NR 33, mur., pocz. XX w.

DOM NR 34, mur., pocz. XX w.

DOM NR 35, mur., pocz. XX w.

DOM NR 36, mur., pocz. XX w.

DOM NR 37, mur., 1910 r.

DOM NR 38, mur., pocz. XX w.

DOM NR 39, mur., pocz. XX w.

DOM NR 40, mur., pocz. XX w.

DOM NR 41, mur., pocz. XX w.

DOM NR 43, mur., 2 poł. XIX w.

ul. Mała Zamkowa

DOM NR 4, mur., pocz. XX w.

DOM NR 7, szach., 1 poł. XIX w.

DOM NR 8, mur., XIX/XX w.

ul. Parkowa

DOM NR 1, mur., 1872 r.

ul. Pocztowa

DOM NR 5, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 8, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Polna

DOM NR 1, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Rynek

DOM NR 2, mur., XIX/XX w.

DOM NR 4, szach., k. XVIII w.

DOM NR 5, mur., 1910 r.

DOM NR 6, szach., XVIII/XIX w.

DOM NR 8, mur., 3 ćw. XIX w.

DOM NR 9, szach., XVIII/XIX w.

DOM NR 10, mur., ok. 1870-1880 r.

DOM NR 11, mur., ok. 1870-1880 r.

DOM NR 15, mur., poł. XIX w.

DOM NR 16, szach., 1 poł. XIX w.

DOM NR 17, mur., ok. 1880 r.

DOM NR 18, mur., 1846 r.

DOM NR 19, mur., ok. 1870-1880 r.

DOM NR 21, mur., ok. 1860-1870 r.

DOM NR 23, mur. pocz. XX w.

DOM NR 25, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 26, szach., XVIII/XIX w.

DOM NR 27, szach., XVIII/XIX w.

DOM NR 28, szach., XVIII/XIX w.

DOM NR 29, mur., pocz. XX w.

DOM NR 30, szach., XVIII/XIX w.

DOM NR 31, szach., XVIII w.

ul. Słowackiego

DOM NR 1/2, mur., k. XIX w.

DOM NR 3/4, mur., k. XIX w.

ul. Spokojna

DOM NR 4, mur., pocz. XX w.

DOM NR 5, mur., pocz. XX w.

ul. Szkolna

WILLA NR 5, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Szosa Krobska

DOM NR 10, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 13, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Pptk. Śliwińskiego

DOM NR 1, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 2, mur. 4 ćw. XIX w.

DOM NR 3, szach., pocz. XIX w.

DOM NR 4, mur., XVIII/XIX w.

DOM NR 5, mur., pocz. XIX w.

DOM NR 7, mur., ok. 1900 r.

DOM NR 10, szach., 2 ćw. XIX w.

DOM NR 13, szach., ok. poł. XIX w., przebud. 1902 r.

DOM NR 15, szach., ok. poł. XIX w.

DOM NR 16, szach., ok. poł. XIX w.

DOM NR 19, mur., pocz. XX w.

ul. Wolności

DOM NR 7, szach., poł. XIX w.

DOM NR 11, mur., 4 ćw. XIX w.

BUDYNEK GOSPODARCZY, mur., pocz. XX w.

ul. Wolności/Parkowa

SPICHLERZ, mur., 1871 r.

ROKOSOWO

KAPLICZKA, mur., 1952 r.

SZKOŁA, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac nr 1, mur., 1849-1854 r., rozbud. ok. 1885 r.,

b. park, ok. poł. XIX w.,

c. rządówka nr 4, mur., 1853 r.,

d. dom ogrodnika nr 3, mur., ok. 1860 r. rozbud. ok. 1901 r.,

e. bażanciarnia nr 2, mur., ok. 1870 r.,

f. ośmiorak nr 6, mur., 1910 r.,

g. czworak nr 8, mur., ok. poł. XIX w.,

h. sześciorak nr 9, mur., ok. poł. XIX w.,

i. sześciorak nr 12, mur., ok. poł. XIX w.,

j. gorzelnia nr 5, mur., 1902 r.,

k. spichlerz, mur., ok. 1850 r., przebud. ok. 1900 r.,
l. stodoła, mur., 1860 r.,
ł. powozownia, mur., k. XIX w.,
m. bramy, mur., k. XIX w.,
n. pozostałości ogrodzenia z bramą, mur., 1901r.
DOM NR 13, mur., 1 ćw. XX w.
DOM NR 23, mur., pocz. XX w.
OCHRONKA DLA DZIECI, ob. dom nr 45, mur., 1836 r.

SARBINOWO

FIGURA PRZYDROŻNA MATKI BOSKIEJ Z DZIECIĄTKIEM, kam., 1762 r.

KAPLICZKA, mur., 1 poł. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór nr 29, mur., 1 poł. XIX w.,
- b. park, XIX w.,
- c. oficyna nr 30, mur., 1878 r.,
- d. dom pracowników folwarcznych nr 20, mur., 1860 r.,
- e. dom ogrodnika nr 28, mur., k. XIX w.,
- f. dwojak nr 27, mur., 1921 r.,
- g. ośmiorak nr 26, mur., 1928 r.,
- h. spichlerz, mur., XVIII/XIX w.,
- i. obora i stajnia, mur., k. XIX w.,
- j. chlewnia, mur., 4 ćw. XIX w.,
- k. stodoła, mur., k. XIX w.

SZURKOWO

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór nr 59, mur., 3 ćw. XIX w.,
 - b. park, XIX w.,
 - c. dom pracowników folwarcznych nr 48, mur., pocz. XX w.
- KUŹNIA w zagrodzie nr 23, mur., 1934 r.

ŚMIŁOWO

DOM NR 5, mur., ok. poł. XIX w.

STODOŁA w zagrodzie nr 30, szach., XIX/XX w.

DOM NR 66, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 69, mur., 1 ćw. XX w.

WASZKOWO

ZESPÓŁ ZBORU BRACI CZESKICH:

- a. zbór, ob. kościół fil. rzymskokatolicki p.w. św. Antoniego, mur., 1609 r., odbud.

po pożarze w 1635 r.,

b. cmentarz przykościelny, XVII w.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. dwór nr 5, mur.-glin., XVIII, rozb. k. XIX w.,

b. park, XVIII - XIX w.,

c. oficyna nr 3, mur., 1 poł. XIX w.,

d. oficyna nr 4, mur., 1 poł. XIX w.,

e. budynek mieszkalno-magazynowy nr 6, mur., k. XIX w.,

f. dom kowala nr 7, mur., k. XIX w.,

g. stodoła, mur., XIX w.,

h. obora i stajnia, mur., 3 ćw. XIX w.,

i. stajnia, mur., pocz. XX w.,

j. stodoła, mur., 1904 r.

PASTORÓWKA, ob. dom nr 22, mur., 1819 r.

DOM NR 1, mur., XIX/XX w.

DOM NR 26, mur., 1 ćw. XX w.

WŁOSTKI

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. dom nr 1, mur., ok. poł. XIX w.,

b. budynek gospodarczy, mur., XIX/XX w.

WYDAWY

KAPLICZKA, mur., 1892 r.

ZESPÓŁ DWORSKO - FOLWARCZNY:

a. dwór nr 1, mur., 2 ćw. XIX w., rozbud. k. XIX w.,

b. park, XVII - XIX w.,

c. oficyna nr 2, mur., 1890 r.,

d. oficyna nr 3, mur., k. XVIII w.,

e. spichlerz, mur., 1 poł. XIX w.,

f. ogrodzenie z bramami, mur., k. XIX w.

ZAWADA

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac nr 10, mur., 2 poł. XIX w.,

b. park, 2 poł. XIX w.,

c. spichlerz, mur., 4 ćw. XIX w.,

d. obora, mur.-glin., 4 ćw. XIX w.,

e. stajnia, mur., 4 ćw. XIX w.,

f. stodoła, mur., 2 poł. XIX w.,

g. wozownia, mur., pocz. XX w.

DOM NR 7, mur., 1 ćw. XX w.

ŻYTOWIECKO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. ŚW. STANISŁAWA BPA:

a. kościół, mur., 1773 – 1777 r.

b. cmentarz przykościelny, XVIII w.,

c. kaplica grobowa Zinglera, mur., 1900 r.,

d. brama z ogrodzeniem, k. XVIII w.,

e. plebania nr 15, mur., 1885 – 1886 r.,

f. budynek gospodarczy przy plebanii, mur., k. XIX w.,

g. organistówka, mur., k. XVIII w.,

KAPLICZKA, mur., k. XIX w.

SZKOŁA, nr 46, mur., 1 ćw. XX w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. sześciorek nr 55, mur., pocz. XX w.,

b. czworak nr 61, mur., 2 poł. XIX w.,

c. czworak nr 62, mur., 2 poł. XIX w.,

d. czworak nr 63, mur., 2 poł. XIX w.,

e. czworak nr 64, mur., 2 poł. XIX w.,

f. czworak nr 67, mur., 2 poł. XIX w.,

g. czworak nr 68, mur., 2 poł. XIX w.,

h. ośmiorak nr 70, mur., 2 poł. XIX w.,

i. spichlerz, mur., 1857 r.,

j. dom kowala nr 53, mur., 4 ćw. XIX w.,

k. kuźnia, mur., ok. 1900 r.,

l. chlewnia, mur., k. XIX w.,

ł. owczarnia, mur., 1860 r.,

m. paszarnia i obora, mur., 1875 r.,

n. śrutownik, mur., 1836 r.,

o. stajnia, mur., k. XIX w.,

p. stodoła, mur., k. XIX w.,

r. ogrodzenie z bramami, mur., k. XIX w.

DOM NR 11, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 43, mur., 1934 r.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Poniec do rejestru zabytków wpisane są 3 zespoły zabytków ruchomych, stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych oraz 6 obiektów pojedynczych.

Wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP w Poniecu wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 487/Wlkp/B decyzją z dnia 12 marca 1971 r. (48 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. ołtarz główny z 4 ćw. XVIII w. z rzeźbami i obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem, 6 ołtarzy bocznych, stiukowe ambona i chrzcielnica z 4 ćw. XVIII w., późnogotycka kropielnica, prospekt organowy z 3 ćw. XVIII w., naczynia liturgiczne, późnorennesansowy nagrobek Jana Rydzyńskiego.

Z wyposażenia kościoła filialnego p.w. św. Antoniego w Waszkowie do rejestru wpisanych jest 7 obiektów pod nr 485/Wlkp/B decyzją z dnia 27 listopada 1971 r., m.in. barokowa chrzcielnica z 1 poł. XVIII w., obraz Matki Boskiej Niepokalanej, prospekt organowy z 1700 r., rokokowa płyta nagrobna rodziny Goldmannów.

Wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława bpa w Żytowiecku wpisane zostało do rejestru zabytków pod Nr 490/Wlkp/B decyzją z dnia 12 marca 1971 r. (26 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. stiukowy ołtarz główny z 1781 roku z bogatą dekoracją rzeźbiarską, ołtarze boczne, ambona w kształcie nawiązującym do łodzi z 1780 r., rokokowy prospekt organowy, naczynia liturgiczne.

Obiekty pojedyncze wpisane do rejestru zabytków ruchomych:

- 1) mapa wsi Dzieżczyzna z 1806 r.; rej. zab. nr 140/B z dnia 26.11.1971 r.,
- 2) kapliczka przydrożna z rzeźbą św. Rozalii w Łęce Małej z XIX w.; rej. zab. nr 143/B z dnia 26.11.1971 r.,
- 3) figura przydrożna Matki Boskiej z Dzieciątkiem w Sarbinowie z 1762 r. (wpisana również do rejestru zabytków nieruchomych); rej. zab. nr 145/B z dnia 27.11.1971 r.
- 4) figura przydrożna NMP Niepokalanie Poczętej w Sarbinowie z ok. poł. XVIII w.; rej. zab. nr 146/B z dnia 27.11.1971 r.,
- 5) figura przydrożna św. Jana Nepomucena w Sarbinowie z ok. poł. XVIII w.; rej. zab. nr 147/B z dnia 27.11.1971 r.,
- 6) kapliczka przydrożna w Teodozewie z XIX w.; rej. zab. nr 153/B z dnia 27.11.1971 r.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3, pkt 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W celu jego ochrony oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, cyt. Ustawa przewiduje ochronę poprzez wpis do rejestru zabytków cennych kulturowo struktur przestrzennych – układów urbanistycznych, ruralistycznych, krajobrazów kulturowych.

Do rejestru zabytków pod numerem 1181/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 11 maja 1991 r. wpisany został zespół budowlany i założenie urbanistyczne miasta Poniec.

Granice zespołu objętego ochroną przebiegają następująco:

Od północy w kierunku południowym obejmując w części zachodniej obszar grodziska pierścieniowego ulicą Gostyńską do ulicy Kościuszki. Ulicą Kościuszki do ulicy Krobskiej w kierunku wschodnim. Następnie ulicą Poczтовую i Dworcową do ulicy Bojanowskiej. Ulicą Bojanowską i Rydzyńską oraz granicami założenia dworsko-folwarcznego (ob. Wydawy) w kierunku południowym. W kierunku zachodnim ulicami Janiszewską i Rydzyńską (wraz z terenem d. cmentarza ewangelickiego). Granica zachodnia przebiega ulicą Bojanowską do ulicy Małozamkowej. Ulicą Małozamkową, Focha do ulicy Szkolnej, następnie płn.-zach. granicami parku miejskiego, ulicą Szkolną, do ulicy Gostyńskiej. Przebiegając ulicami uwzględniają również zewnętrzną zabudowę w granicach działek.

Granice zespołu zaznaczone zostały na mapie w skali 1:10 000.

Ochroną konserwatorską objęto również osie widokowe:

- z szosy Pawłowice – Poniec począwszy od granicy lasu, z dominantą wież kościołów: parafialnego i ewangelickiego oraz ratusza wraz z kołnierzem parku miejskiego,
- z szosy Bojanowo – Poniec w kierunku zespołu dworsko-folwarcznego oraz zespołu urbanistycznego z dominantą wież,
- z szosy Janiszewo – Poniec w kierunku zespołu urbanistycznego.

Dobry stan zachowania poszczególnych elementów układu przestrzennego: ulic, placów, podziałów gruntów, architektury sakralnej i mieszkalnej oraz wyraźna czytelność ich genezy widzianej w szerokim kontekście rozwoju gospodarczo-społecznego Wielkopolski w czasie reformy

państwa w średniowieczu, a także w kontekście dalszych przekształceń w wiekach późniejszych, szczególnie w końcu XVIII wieku i w wieku XIX, stawia historyczny ośrodek miejski w grupie cennych zespołów współtworzących dziedzictwo kulturowe kraju.

Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy zespoły dworskie i pałacowe w miejscowościach: Drzewce, Dzieczętna, Łęka Wielka, Rokosowo, Sarbinowo, Wydawy.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich

korzeni naszej obecnej z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Poniec znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego. Jest to grodzisko wczesnośredniowieczne w miejscowości Poniec-Śmiłowo wpisane do rejestru zabytków pod numerem 291/A z dnia 15.10.1968 r.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Poniec zewidencjonowano 3 stanowiska o własnej formie krajobrazowej. Są to:

- 1) grodzisko średniowieczne w miejscowości Poniec-Śmiłowo wpisane do rejestru zabytków pod numerem 291/A z dnia 15.10.1968 r.,
- 2) grodzisko w miejscowości Czarkowo,
- 3) cmentarzysko kurhanowe z okolic Ponieca o nieustalonej chronologii.

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.

Obszar gminy Poniec został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Poniec z uwzględnieniem podziału na fakty osadnicze:

Stanowiska archeologiczne	Grodziska	Dwory	Cmentarzyska			Osady	Inne	Ogółem
			plaskie	kurhanowe	megalityczne			
Ilość stanowisk ogółem	2	0	5	1	0	217	4	229
Wpisanych do rejestru	1	0	0	0	0	0	0	1

Źródło: Raport o stanie zabytków gminy Poniec, WUOZ Delegatura w Lesznie, 2004 r., Wielkopolski Biuletyn Konserwatorski, t. III., gminna ewidencja zabytków archeologicznych gminy Poniec, 2010.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej J. Kondrackiego gmina Poniec położona jest na obszarze Wysoczyzny Leszczyńskiej, mezoregionu wchodzącego w skład Nizin Środkowopolskich. Ukształtowanie powierzchni terenu jest zróżnicowane, chociaż gmina położona jest na przedpolu strefy marginalnej najdalszego zasięgu (faza leszczyńska) ostatniego zlodowacenia nie odznacza się cechami typowymi dla krajobrazu młodoglacjalnego. Obszar gminy przecina szeroka na około 1 – 2 km dolina Rowu Polskiego (powstała w okresie plejstoceńskim i zbierająca wówczas wody z topniejącego lodowca bałtyckiego). Stanowi ona fragment rozległej jednostki strukturalnej – Pradoliny Żerkowsko – Rydzynskiej, równoleżnikowo biegnącego „korytarza” wieloprzestrzennego obniżenia zajętego głównie przez łąki. W otoczeniu Ponieca, gdzie system teras rzecznych jest mocno rozbudowany, zarówno przejście od pradoliny do powierzchni teras nadzalewowych jest na ogół łagodne. Natomiast odcinki przełomowe pradolin, pozbawione lub prawie pozbawione teras, charakteryzuje co najmniej kilkunastometrowej wysokości, strome zbocze, ze śladami licznych drobnych rozcięć erozyjnych.

Warunki glebowe gminy są bardzo zróżnicowane. W podłożu obszarów wysoczyznowych powszechnie występują gliny, gliny piaszczyste i piaski gliniaste, najczęściej o konsystencji twaroplastycznej i półzwartej (często z około 1 – 1,5 m warstwa gruntów plastycznych lub miękkoplastycznych, w strefie występowania wody gruntowej), lokalnie tylko przykryte cienką warstwą piasków i żwirów. W obrębie teras rzecznych miąższość gruntów piaszczysto – żwirowych wzrasta niekiedy do kilkunastu, a nawet kilkadziesiątu metrów. Jedynie najwyższa z teras jest poziomem erozyjno-akumulacyjnym. Pozostałe są niemal wyłącznie wynikiem akumulacji rzecznej. Występujące tu różnoziarniste piaski, pospółki i żwiry są zazwyczaj gruntami średnio zagęszczonymi i zagęszczonymi, jedynie w obrębie lokalnie pojawiających się pól eolicznych – luźne. W obrębie dna pradoliny oraz dolin pobocznych osady wodno-lodowcowe

przykryte są warstwą piasków rzecznych, charakteryzujących się m.in. licznymi przewarstwieniami i domieszkami próchnicy. Lokalnie od powierzchni terenu zalega znacznej miąższości (0,5-1m) warstwa słabonośnych namulów organicznych i torfów.

Główny ciek w gminie Poniec jest Rów Polski, należący do zlewni Baryczy. Jego dolina przebiega prawie równoleżnikowo przez środkową część gminy. Do Rowu Polskiego w obrębie gminy uchodzą: Rów Czarkowski (po stronie północnej) i Samica Krobska (po stronie południowej). Dolina Rowu Polskiego, z szerokim (od 1 km) płaskim dnem, jest wyraźnie zaznaczona w rzeźbie terenu. Dość wyraźnie w rzeźbie terenu zaznaczają się dolinki jej dopływów, a także dolina Masłówki, spływającej do Orli. Na terenie gminy znajduje się 31 drobnych zbiorników wodnych o łącznej powierzchni 24 ha. Brak jest większych zbiorników wodnych.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie gminy sięgają starszej epoki kamienia – paleolitu. Na kolonizację Niżu Polskiego wpływ miały zmiany klimatyczne, które spowodowały wycofanie się lodowca i przekształciły całkowicie miejscowe środowisko. Pojawiła się roślinność, bogata fauna tundrowa i stepowo-tundrowa. Podstawowym zwierzęciem łownym stał się renifer, którego stada odbywały w poszukiwaniu pożywienia dalekie i ściśle uzależnione od pór roku wędrówki. Grupy ludzkie, które wówczas dotarły na teren dzisiejszej gminy Poniec to gromady łowców podążających za przemieszczającymi się sezonowo na osi północ-południe reniferami. Ślady ich pobytu przetrwały w postaci skupisk wyrobów krzemienych (rylce, drapacze, liściaki, rdzenie).

Z następnego okresu – mezolitu (środkowa epoka kamienia) w granicach administracyjnych gminy znamy jedynie niewielkie ślady osadnictwa (np. narzędzia krzemienne z miejscowości Szurkowo i Rokosowo).

Bardziej ustabilizowane osadnictwo na terenie dzisiejszej gminy widoczne jest w młodszej epoce kamienia - neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp. W okresie neolitu mamy tutaj do czynienia z kulturą ceramiki wstęgowej rytej, a następnie z kulturą pucharów lejkowatych, co potwierdzają stanowiska archeologiczne w pobliżu miejscowości Drzewce i Poniec. Mniej liczne są natomiast ślady obecności na

naszych terenach ludności kultury amfor kulistych rozwijającej się prawie równoległe z kulturą pucharów lejkowatych.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Nowy etap rozwoju cywilizacyjnego przyniosła znajomość wytopu i obróbki metalu – brązu. Wczesna epoka brązu jest na terenie gminy słabo reprezentowana. Stanowiska z tego okresu w okolicach Ponieca wiążą się z ludnością kultury unietyckiej. Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na terenie dzisiejszych ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W tym okresie odnotowujemy dalszy rozwój kultury łużyckiej. Osadnictwo kultury łużyckiej na terenie gminy jest bogato reprezentowane.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze naszej gminy widoczna jest duża intensywność osadnictwa przeworskiego.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem

było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n.e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załężki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego. Także na obszarze dzisiejszej gminy Poniec osadnictwo rozwijało się również we wczesnym i późnym średniowieczu (znany jedno grodzisko z okresu wczesnośredniowiecznego w okolicach miejscowości Poniec-Śmiłowo). W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytnie występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV – XVI w.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne są obiektami szczególnie narażonymi na zniszczenie. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych na terenie gminy Poniec wynika w dużej mierze z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa, ale także ze zniszczeń wywołanych przebudową w dawnych czasach.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są przede wszystkim:

- inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg na terenie gminy oraz dróg dojazdowych do pól,
- modernizacja sieci wodociągowych i kanalizacyjnych,
- wszelkiego typu eksploatacje zasobów naturalnych.

Mimo dużej różnorodności kopalin, gmina Poniec jest obszarem mało zasobnym w surowce mineralne. Dostyc powszechnie występujące gliny zwałowe odznaczają się na ogół kiepską jakością – nie są więc wykorzystywane gospodarczo. Obecnie największe znaczenie gospodarcze ma eksploatacja wodno-lodowcowych piasków i żwirów na złożu „Dzięczyzna”. Ponadto eksploatacja kruszywa naturalnego prowadzona jest w rejonie Śmiłowa, na złożu „Poniec – Huta” (na potrzeby Huty Szkielec Ozdobnych i Kryształów). Położone tam złożo ma wyznaczony teren górniczy o powierzchni ponad 2,8 ha i możliwość poszerzenia eksploatacji w kierunku wschodnim. Niewielkie wydobycie ma miejsce jeszcze w wyrobisku położonym na tyłach zabudowy wiejskiej w Śmiłowie, w części zajętego pod zbiornik wodny. Inne są już na ogół zarośnięte, zasypywane śmieciami (Żytowiecko) lub zasypane odpadami i w miarę zrekultywowane (Sarbinowo). Spośród kopalin podstawowych na obszarze gminy występuje jedynie węgiel brunatny (fragment złoża Poniec-Krobia). Złożo o grubości 9,4-23,3 m zalega jednak pod 100-200 m warstwa nadkładu. Szacunkowe zasoby, określone dla całego złoża wynoszą blisko 1,75 mln ton. Nie są one jednak ze względów ekologicznych – ekonomicznych traktowane jako możliwe do eksploatacji.

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka (tereny rolnicze stanowią 74% powierzchni gminy Poniec). Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez

ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu – Kierownika Delegatury w Lesznie.

Natomiast stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, grodzisko wczesnośredniowieczne w miejscowości Poniec-Śmiłowo, objęte jest ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie wyżej wymienionego stanowiska. Prace porządkowe prowadzone w obrębie stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim konserwatorem Zabytków – Kierownikiem Delegatury w Lesznie.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania

przestrzennego gminy Poniec została uchwalona przez Radę Miejską w Poniecu Uchwałą Nr XXXI/247/2013 z dnia 20 września 2013 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

1) Część I. „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego”

W punkcie 4. „Obiekty i tereny chronione na podstawie przepisów szczególnych”, ppkt 4.4. „Ochrona zasobów środowiska kulturowego” wymieniono obiekty na terenie gminy wpisane do rejestru zabytków. W mieście i gminie Poniec znajdują się atrakcyjne kulturowo zespoły. Tereny te należy traktować jako strefy ścisłej ochrony walorów kulturowych. W zależności od rodzaju i wartości istniejących walorów, wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej:

A – ścisłej ochrony konserwatorskiej

B – ochrony konserwatorskiej

E - ochrony ekspozycji i atrakcyjnych powiązań przyrodniczo-kulturowych w krajobrazie,

W - ochrony archeologicznej

Poniżej podano przynależność poszczególnych obiektów i terenów do danej strefy:

Strefa „A”

- Poniec
 - zespół budowlany i założenie urbanistyczne miasta, osie widokowe na zespół budowlany
- Czarkowo
 - ruiny na wysepce otoczonej fosą,
 - oficyna i spichlerz dworski
- Drzewce
 - dwór i park krajobrazowy,
 - spichlerz i zespół folwarczny z najbliższym otoczeniem.
- Dzięczyzna
 - spichlerz i park dworski.
- Janiszewo
 - dworek

- Łęka Wielka
 - zespół pałacowo-parkowy,
 - rządcówka,
 - założenie folwarczne.
- Rokosowo
 - zespół pałacowo-parkowy,
 - założenie folwarczne,
 - d. koszary.
- Sarbinowo
 - zespół dworsko-parkowy,
 - figura MB z Dzieciątkiem,
 - budynek mieszkalny nr 9,
 - spichlerz.
- Waszkowo
 - zespół kościoła poewangelickiego,
 - dworek,
 - stodoła folwarczna.
- Wydawy
 - układ przestrzenny i zespół budowlany założenia dworsko-folwarcznego.
- Zawada
 - dwór z reliktem parku,
 - założenie folwarczne.
- Żytowiecko
 - zespół kościoła parafialnego wraz z najbliższym otoczeniem,
 - spichlerz dworski

Strefa „B”

- Bączylas
 - założenie folwarczne wraz z częścią zabudowy wsi,
 - kapliczka przydrożna z figurą św. Rozalii.
- Czarkowo
 - dwie kapliczki przydrożne przy wjeździe i wyjeździe ze wsi.
- Drzewce
 - część zabudowy wsi,
 - kapliczka przydrożna z figurą MB,
 - aleje drzew liściastych odchodzące w kierunku południowym i zachodnim od majątku.

- Dzieczyna
 - założenie folwarczne,
 - cmentarz ewangelicki.
- Grodzisko
 - zespół folwarczny i podwórze gospodarcze oraz pofolwarczne budynki mieszkalne.
- Janiszewo
 - założenie folwarczne,
 - stodoły szachulcowe na terenie wsi.
- Łęka Mała
 - dwie kapliczki przydrożne.
- Karolinowo
 - założenie folwarczne.
- Kopanie
 - założenie folwarczne.
- Łęka Wielka
 - zabudowa mieszkalna na północ od strefy A,
 - budynek szkoły podstawowej,
 - zabudowa folwarczna przy drodze,
 - dwie kapliczki przydrożne św. Teresy i św. Wawrzyńca.
- Rokosowo
 - część zabudowy wsi,
 - szkoła podstawowa,
 - dwie kapliczki przydrożne.
- Sarbinowo
 - założenie folwarczne.
- Szurkowo
 - zespół dworsko-parkowy,
 - część zabudowy wsi XIX i pocz. XX w.
- Teodozewo
 - kapliczka przydrożna z figurą MB i Chrystusa Ukrzyżowanego.
- Waszkowo
 - założenie folwarczne z zabudową mieszkalno-gospodarczą,
 - ogród podworski z przyległym terenem,
 - zabudowa szkoły.
- Żytowiecko

- założenie folwarczne wraz z zabudową mieszkalną.

Strefa „E”

- Poniec
 - strefa ekspozycji na panoramy miasta.
- Sarbinowo
 - ekspozycja na park od strony południowej.
- Żytowiecko
 - ekspozycja na zespół kościelny,
 - kapliczka przydrożna z figurą św. Mikołaja.

2) Część II. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego”

W punkcie 3. „Kierunki ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego”, ppkt 3.2. „Ochrona zasobów środowiska kulturowego” wymieniono raz jeszcze strefy ochrony konserwatorskiej:

A – ścisłej ochrony konserwatorskiej

B - ochrony konserwatorskiej

E - ochrony ekspozycji i atrakcyjnych powiązań przyrodniczo-kulturowych w krajobrazie,

W - ochrony archeologicznej

Przedstawiono kryteria ochrony obiektów zabytkowych przynależne poszczególnym strefom.

Należy bezwzględnie zachować obiekty i zespoły wpisane do rejestru zabytków i objęte strefą „A” ochrony konserwatorskiej. W strefie „A” wszelkie działania inwestycyjne, nadbudowy, rozbudowy, zmiany gabarytów oraz inne zmiany w architekturze wymagają uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na etapach koncepcji i projektu.

Dla obszarów objętych strefami „A” i „B” należy zachować:

- historyczny układ przestrzenny, w tym zachowanie podziału terenu na ulice, place, kwartały urbanistyczne oraz podziały poszczególnych bloków urbanistycznych na działki
- gabaryty zabudowy
- symetryczne dachy
- tradycyjne materiały ścian i pokryć dachowych
- tradycyjne podziały architektoniczne elewacji.

Strefą „E” obejmuje się większość założeń rezydencjonalnych i zespołów sakralnych na terenie gminy. W strefie tej i w linii osi widokowych nie należy lokalizować obiektów, które mogą stać się dominantą architektoniczną.

Ścisłej ochronie konserwatorskiej podlegają także cmentarze, tzw. „mała architektura”, krzyże, kapliczki przydrożne, historyczne nawierzchnie, studnie, mury, bramy itp.

Na terenie ścisłej strefy ochrony archeologicznej obejmującej stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków obowiązuje zakaz prowadzenia jakichkolwiek prac ziemnych.

W pozostałych strefach W – ochrony archeologicznej (zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych) oraz w strefach eksploracji archeologicznej, jakiegokolwiek prace inwestycyjne i budowlane powinny odbywać się w porozumieniu ze służbami archeologicznymi.

Część zespołów i obiektów wymaga interwencji w postaci przeprowadzenia prac remontowo-konserwatorskich oraz odpowiedniego użytkowania. Dotyczy to zespołów pałacowo-parkowych w Sarbinowie i Łęce Wielkiej.

Ponadto dla miasta Ponieca i dla zespołu pałacowo-parkowego w Łęce Wielkiej wymagane są specjalistyczne opracowania historyczno – urbanistyczno - konserwatorskie.

W punkcie 3.3. „Ustalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Poniec” przedstawiono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

Ze względu na położenie terenów wskazanych pod lokalizację: 1. siłowni wiatrowych, 2. zbiornika retencyjnego oraz 3. zabudowy techniczno – produkcyjnej w strefie „W” ochrony archeologicznej, wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji. Prace ziemne należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym, a w przypadku zagrożenia obiektów archeologicznych i nawastrzeń kulturowych przeprowadzić badania wykopaliskowe.

Obszar oznaczony na rysunku zmiany studium symbolem „4” zlokalizowany w Poniecu - teren zabudowy techniczno - produkcyjnej, położony jest w części na terenie grodziska z okresu wczesnego średniowiecza Poniec st. 1 AZP 66-26/24 wpisane do rejestru zabytków decyzją 291/A z dnia 15.10.1968 oraz towarzyszącej mu osady AZP 66-26 i AZP66-26/26. Działalność inwestycyjna możliwa po uzyskaniu uzgodnienia konserwatora zabytków.

Na obszarze oznaczonym na rysunku zmiany studium symbolem „5” - teren zabudowy techniczno - produkcyjnej, zlokalizowane są stanowiska archeologiczne AZP 66-26/29, AZP 66-26/30 i AZP 66-26/32. Działalność

inwestycyjna możliwa po uzyskaniu uzgodnienia konserwatora zabytków. W przypadku zagrożenia obiektów archeologicznych i nawarstwień kulturowych - przeprowadzić badania wykopaliskowe.

Obszar objęty zmianą studium oznaczony symbolem nr „1” – orientacyjne obszary lokalizacji siłowni wiatrowych wraz z infrastrukturą techniczną, zlokalizowany jest w rejonie miejscowości: Drzewce, Rokosowo, Teodozowo, Żytowiecko, Grodzisko, Maciejewo, Łęka Mała, Franciszkowo i Czarkowo. W wymienionych miejscowościach znajdują się zespoły zabytkowej zabudowy, cennej z uwagi na posiadane walory historyczne oraz artystyczno – architektoniczne. Ze względu na zachowanie historycznego krajobrazu kulturowego miejscowości ustala się zachowanie właściwej strefy ekspozycji, wolnej od lokalizacji wielkogabarytowych obiektów.

W punkcie 3.4. „Ustalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Poniec” przedstawiono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

W odniesieniu do obszarów - terenów zabudowy techniczno – produkcyjnej obowiązują następujące ustalenia:

- Obszar przylegający do linii torów kolejowych oraz część terenu przylegającego do drogi z Janiszewa znajdują się na przedpolu panoramy miasta Ponica – obszarze objętym ochroną widokową na mocy decyzji sprawie wpisania do rejestru zabytków zespołu budowlanego i założenia urbanistycznego miasta Poniec (nr rej.: 1181/A z dnia 11 maja 1991r.). Na terenie objętym ochroną widokową panoramy miasta Poniec zabrania się lokalizacji obiektów wielkogabarytowych, masztów telefonii komórkowej oraz siłowni wiatrowych;
- Wskazane obszary należy objąć strefą „W” ochrony archeologicznej,
 - przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej „W” są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne stanowiące świadectwo życia i działalności człowieka,
 - wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.

W odniesieniu do obszarów – terenów zabudowy mieszkaniowej z usługami towarzyszącymi obowiązują następujące ustalenia:

- Wskazany obszar znajduje się na przedpolu panoramy miasta Ponieca – obszarze objętym ochroną widokową na mocy decyzji w sprawie wpisania

do rejestru zabytków zespołu budowlanego i założenia urbanistycznego miasta Poniec (nr rej.: 1181/A z dnia 11 maja 1991r.),

- nowa zabudowa powinna być kształtowana w nawiązaniu do regionalnej, tradycyjnej specyfiki budowlanej – odpowiednio wkomponowana w historyczne otoczenie i krajobraz, wykonana w materiale tradycyjnym, jednokondygnacyjna, z użytkowym poddaszem, nakryta symetrycznym dachem dwuspadowym lub wielospadowym o pokryciu z dachówki lub materiału dachówkopodobnego, w kolorze ceglano-czerwonym,
- również wystrój elewacji powinien nawiązywać do tradycyjnych rozwiązań
- teren należy objąć strefą „W” ochrony archeologicznej, w której obowiązują zasady ochrony podane w pkt 1.

W odniesieniu do obszarów – terenów parku dworskiego obowiązują następujące ustalenia:

- Park dworski w Drzewcach objęty jest ochroną konserwatorską w formie wpisu do rejestru zabytków (nr rej.: 284/Wlkp/A, decyzja z 16.12.1974 r.),
- ochroną obejmuje się:
 - rozplanowanie wraz z rzeźbą terenu,
 - zespół roślinny (ich rodzaj, wielkość, rozmieszczenie),
 - wody ruchome i stojące,
 - małą architekturę,
 - zasady ochrony:
 - utrzymanie parku we właściwym stanie rozumiane jako działanie ciągle polegające na stałej pielęgnacji i uporządkowaniu terenu parku,
 - zaleca się punktową wymianę elementów roślinnych mającą na celu odnowienie parku,
 - zakaz lokalizacji obiektów kubaturowych, z wyjątkiem małej architektury,
 - niedopuszczalne jest wprowadzenie infrastruktury mogącej wpływać na zmianę środowiska fizycznego, ekologicznego tego terenu,
 - wszelkie inwestycje na terenie parku wpisanego do rejestru zabytków wymagają uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków;
 - wskazany obszar znajduje się na terenie ogrodów dworskich – zaleca się utrzymanie funkcji, ewentualne wprowadzenie niskiej roślinności, stanowiącej przedpole dla właściwej ekspozycji roślinności parkowej.

W odniesieniu do obszarów – tereny sportu i rekreacji obowiązują następujące ustalenia:

- ze względu na sąsiedztwo lub niedalekie położenie obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w ewidencji zabytków zaleca się

- kształtowanie ewentualnych obiektów architektonicznych w poszanowaniu historycznego otoczenia, pod względem formy i gabarytów (zasady kształtowania nowej zabudowy wymieniono w pkt 2),
- tereny należy objąć strefą „W” ochrony archeologicznej, w której obowiązują zasady ochrony podane w pkt 1.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Poniec nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Wśród obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów następujące plany zawierają zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

I. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący obszary położone w mieście Poniecu - działki o numerach ewidencyjnych: 581, 631, 632/4, 633/3, 634/3, 635/3, 636/3, 637/3, 638/3 i 639/3 przyjęty Uchwałą Nr XXIII/150/2004 Rady Miejskiej w Poniecu z dnia 3 grudnia 2004 r. W § 8 przedstawiono ustalenia wynikające z potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Na obszarze objętym planem zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne, znajdujące się w ewidencji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu - Delegatura w Lesznie – pod numerem 66-26/50. Działalność inwestycyjna na tym terenie możliwa jedynie po przeprowadzeniu ratowniczych badań wykopaliskowych na stanowisku i całkowitym jego przebadaniu.

2. Obszar objęty planem podlega ochronie konserwatorskiej z uwagi na lokalizację w strefie widokowej wynikającej z decyzji o wpisie do rejestru zespołu budowlanego i założenia urbanistycznego miasta Ponieca – nr rejestru 1181/A z dnia 11.05.1991r. Szczególnej ochronie podlega przedpole panoramy miasta od strony zachodniej.

II. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Farma Wiatrowa Poniec przyjęty Uchwałą Nr XXXIV/253/2010 Rady Miejskiej w Poniecu z dnia 5 lutego 2010 r. W §10 wprowadzono zapisy:

1. Ustala się strefą ochrony archeologicznej obejmującą obszar opracowania planu, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

2. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne w strefie ochrony archeologicznej powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych o ile taki obowiązek wynika przepisów odrębnych.

III. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty Uchwałą Nr XII/95/2015 Rady Miejskiej w Poniecu z dnia 22 grudnia 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej w obrębie Łęka Mała, Gmina Poniec.

W § 5 wprowadzono zapisy:

1. Obszar w granicach opracowania planu objąć strefą ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. Obowiązuje nakaz prowadzenia badań archeologicznych dla inwestycji naruszających strukturę gruntu.
2. Przedmiotem ochrony w strefie zewidencjonowanych stanowisk są znajdujące się w zabytki archeologiczne stanowiące świadectwo życia i działalności człowieka.

IV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty Uchwałą Nr XXXIII/263/2013 Rady Miejskiej w Poniecu z dnia 31 października 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Farma Wiatrowa Poniec II. W §5 wprowadzono zapisy:

1. Ustala się strefę ochrony archeologicznej – zgodnie z rysunkiem planu, która jest równoznaczna z obszarem ujętym w wykazie zabytków.
2. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne naruszające strukturę gruntu wymagają badań archeologicznych.
3. Na obszarze stanowisk archeologicznych ujętych w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków należy uzyskać pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków w zakresie prac ziemnych i przeprowadzić ratownicze badania na zasadach zgodnych z przepisami przepisów odrębnych.

V. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty Uchwałą Nr X/70/2011 Rady Miejskiej w Poniecu z dnia 8 września 2011r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów zabudowy techniczno – produkcyjnej, składów i magazynów oraz usług w obrębie miasta Ponieca i wsi Janiszewo. W § 5 wprowadzono zapisy:

1. Obszar planu znajduje się na przedpolu panoramy miasta Poniec i jest w części objęty ochroną widokową na mocy decyzji w sprawie spisania do rejestru zabytków zespołu budowlanego i założenia urbanistycznego miasta Poniec (nr rej.: 1181/A z dnia 11 maja 1991 r.). Nowa zabudowa nie może przesłaniać charakterystycznych elementów panoramy Ponieca. Realizacja nowej zabudowy na terenie osi widokowych wpisanych do rejestru zabytków, wymaga uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
2. Obszar planu znajduje się także w strefie „W” ochrony archeologicznej.

Zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych.

3. W obrębie planu zlokalizowane są 4 stanowiska archeologiczne: AZP 66–26/29 – Poniec st. 5 osada produkcyjna z wczesnego i środkowego okresu lateńskiego, ślad osadniczy z okresu wczesnego średniowiecza, osada z okresu pradziejowego, 66-26/30 Poniec st. 6 ślad osadniczy kultury łużyckiej, osada z okresu pradziejowego, osada z okresu wczesnego średniowiecza, ślad osadniczy z okresu późnego średniowiecza, 66-26/31- Poniec st. 7 osada z okresu wczesnego średniowiecza i 66-26/32- Poniec st. 8 cmentarzysko szkieletowe z wczesnej epoki brązu, osada z okresu pradziejowego, osada z okresu późnego średniowiecza. Dopuszcza się możliwość inwestowania w obrębie stanowisk archeologicznych jedynie po przeprowadzeniu ratowniczych badań wykopaliskowych.

VI. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty Uchwałą Nr VI/43/2011 Rady Miejskiej w Poniecu z dnia 29 kwietnia 2011r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w obrębie miasta Ponieca, rejon ulic Rydzyńskiej i Dębowej. W § 5 wprowadzono zapisy:

1. Obszar w granicach opracowania planu objęty jest strefą „W” ochrony archeologicznej: 1) przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej „W” są znajdujące się w niej zabytki archeologiczne; 2) wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.

2. W obszarze planu jego części zachodniej zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne AZP 66-26/50 Poniec st. 26 – osada z okresu pradziejowego. Działalność inwestycyjna w obrębie stanowiska możliwa jedynie po przeprowadzeniu ratowniczych badań wykopaliskowych.

3. Obszar objęty planem znajduje się na przedpolu panoramy miasta Ponieca – obszarze objętym ochroną widokową. Obowiązują ograniczenia określone w decyzji w sprawie wpisania do rejestru zabytków zespołu budowlanego i założenia urbanistycznego miasta Ponieca (nr rej. 1181/A z dnia 11.05 1991 r.)

VII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty Uchwałą Nr XIV/108/2016 Rady Miejskiej w Poniecu z dnia 31 marca 2016r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej w obrębie Łęka Mała, gmina Poniec. W § 5

wprowadzono zapisy:

1. Obszar w granicach opracowania planu objąć strefą ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. Obowiązuje nakaz prowadzenia badań archeologicznych dla inwestycji naruszających strukturę gruntu.
2. Przedmiotem ochrony w strefie zewidencjonowanych stanowisk są znajdujące się w zabytki archeologiczne stanowiące świadectwo życia i działalności człowieka.

Ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z zapisów zawartych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i są każdorazowo uzgadniane z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegaturą w Lesznie.

Inwestycje na terenie gminy Poniec, na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153) Gmina Poniec wykonała plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

Na terenie gminy nie występują obszary objęte szczególną ochroną przyrodniczą jak parki krajobrazowe, rezerваты, obszary chronionego krajobrazu czy użytki ekologiczne. Indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęte są następujące obiekty:

- na terenie parku w Rokosowie:

- 2 brzozy o obwodach pni 180 i 160 cm (nr rejestru 38)
- dąb o obwodzie pnia 400 cm (nr rejestru 84)
- jesion o obwodzie pnia 345 cm (nr rejestru 94)
- dąb o obwodzie pnia 410 m (nr rejestru 95)

- topola o obwodzie pnia 540 cm (nr rejestru 100)
- lipa o obwodzie pnia 340 cm (nr rejestru 101)
- platan o obwodzie pnia 340 cm (nr rejestru 102)

- na terenie parku w Łęce Wielkiej:

- dąb o obwodzie pnia 440 cm (nr rejestru 89)
- platan o obwodzie pnia 370 cm (nr rejestru 103)

8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Zabytki nieruchome na terenie gminy Poniec, wpisane do rejestru zabytków, prezentują zróżnicowany stan zachowania.

CZARKOWO

Wieś wzmiankowana w materiałach źródłowych od 1310 r. Od k. XIV w. do XVI w. należała do rodziny Czarnkowskich, a w XVII w. jej właścicielami byli Koszutscy. Na początku XIX w. Czarkowo stanowiło własność Ewy z Niezychowskich Zbijewskiej, a następnie jej córki Mycielskiej z Tuliszkowa. Od 1870 r. do lat 30. XX w. dziedzicami dóbr Czarkowo byli potomkowie Alfreda Żółtowskiego. Założenie dworskie usytuowane zostało w zachodniej części wsi, wzdłuż obu stron drogi lokalnej i składa się z części rezydencjonalnej i zespołu folwarcznego.

Zespół dworsko-folwarczny

Ruiny dworu obronnego na wyspie otoczonej fosą, znajdują się w południowej części założenia, pochodzą z XVI w. Obecnie zarośnięte. Zachowały się murowane z cegły piwnice oraz część przyziemia niedużego czterobocznego budynku. Przed II wojną światową obiekt wykorzystywany był jako piwnica i lodownia. Własność prywatna. Zachowane jako trwała ruina.

Oficina usytuowana na północny zachód od stawu, na granicy podwórza i parku. Pochodzi z końca XVIII w., przebudowana w 1 poł. XIX w., zwrócona fasadą na północ. Budynek murowany z cegły i kamienia, na sklepionych żagielkowo piwnicach, jednokondygnacyjny z poddaszem. Dach naczółkowy kryty dachówką. Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, z pomieszczeniami gospodarczymi w części zachodniej. Elewacje otynkowane. Na osi elewacji frontowej facjatka ze skromnym barokowym szczytem. Od strony wschodniej ściana wzmocniona trzema szkarpami. Własność prywatna. Stan zachowania zły.

Spichlerz usytuowany pośrodku prostokątnego podwórza gospodarczego, wzniesiony w 1 poł. XIX w., murowany, podpiwniczony, jednokondygnacyjny

z poddaszem i dachem naczółkowym krytym dachówką. Elewacje tynkowane, z szerokimi lizenami w narożach i z dwoma węższymi pośrodku elewacji podłużnych, zwieńczone gzymsem koronującym.

Własność prywatna. Stan zachowania zły.

DRZEWCE

Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1399 r. Początkowo stanowiła własność szlacheckiej rodziny Drzewieckich. W końcu XVI w. należała do Krzyskich i Moraczewskich. Na początku XIX w. była w posiadaniu Wawrzyńca Rogalińskiego. Kolejnymi właścicielami byli Mycielscy i Żółtowski. Od pocz. XX w. Drzewce wydzierżawione były Hugonowi Hertle i następnie Feliksowi Hertle.

Zespół dworski

Założenie dworskie w Drzewcach usytuowane jest w zachodniej części wsi, przy drodze z Rokosowa do Ponieca i składa się z zespołu rezydencjonalnego, zajmującego północną część założenia oraz folwarku.

Dwór wzniesiony w 1860 r. dla ówczesnych właścicieli z rodu Żółtowskich, usytuowany w centrum parku na miejscu wcześniejszego budynku, rozbudowany o boczne przybudówki w 4 ćw. XIX w. Budynek murowany, parterowy, wzniesiony na planie prostokąta z niższymi przybudówkami przy ścianach szczytowych, zwrócony fasadą w kierunku zachodnim, nakryty dachem naczółkowym z facjatą na osi. Wyremontowano dach, odnowiono elewację, wymieniono stolarkę okienną. Własność prywatna. Stan dobry.

Park założony w stylu krajobrazowym w 1 poł. XIX w. o powierzchni 6 ha o nieregularnym zarysie, pierwotnie większy od strony wschodniej, z kilkoma stawami (obecnie tylko jeden). W południowo-zachodniej części ogród z pozostałościami domku ogrodnika, z własnym ogrodzeniem murowanym i bramą od strony północnej. Wśród drzewostanu zachowane stare okazy lipy, klonu pospolitego, grabów i dębu szypułkowego.

Własność prywatna. Stan dostateczny.

Spichlerz usytuowany w części wschodniej pierzei północnej podwórza gospodarczego na planie nieregularnego czworoboku. Budynek z 1890 r., murowany z cegły, dwukondygnacyjny z poddaszem, podpiwniczony. Wzniesiony na planie prostokąta, z wnętrzem podzielonym dwoma rzędami drewnianych słupów, nad którymi strop belkowy. Elewacje opracowane w cegle. Własność prywatna. Stan dostateczny.

DZIĘCZYNA

Najstarsza wzmianka źródłowa o wsi pochodzi z 1388 roku. Stanowiła

wtedy własność Senwiczów i Ostojów. W XV w. była własnością Wyskotów Dzieńczyńskich, w XVIII w. rodu Dzierżanowskich. Kolejnymi właścicielami byli Unrugowie, Goepnerowie, Czartoryscy, Woronieccy. W 1935 r. własność Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego, następnie właścicielami została rodzina Miękickich.

Zespół dworski

Założenie dworskie usytuowane zostało w zachodniej części wsi i pierwotnie składało się z części rezydencjonalnej i zespołu folwarcznego. Zrujnowany dwór został rozebrany w 1982 r.

Spichlerz usytuowany na północny zachód od stawu, na granicy parku. Budynek wzniesiony w 1860 r., murowany z cegły, na planie prostokąta, z dwoma rzędami drewnianych słupów dźwigających belki nośne stropu, dwukondygnacyjny z poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym. Elewacje podzielone gzymsami. Wymieniono pokrycie dachu. Stan zachowania dostateczny.

Park założony w 1 poł. XIX w. w stylu krajobrazowym, dziś o powierzchni 2,11 ha. Założenie parkowe, dziś niemal całkowicie zdewastowane. Na całym obszarze występuje duża ilość samosiewów drzew, nadmiernie rozrosłych, dziczałych, nie pielęgnowanych krzewów, zniszczone zostały trawniki i klomby. Część drzew jest całkowicie obumarła.

Zespół dworski znajduje się w Zasobach Własności Rolnej Skarbu Państwa.

JANISZEWO

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1310 r. Z końcem XIV w. wieś należała do rodziny Janiszewskich, a od końca XV w. do Ponieckich, następnie Pampowskich i Unrugów. Od początku XIX w. związana z Wydawami i należąca do rodziny Mielżyńskich. W latach 30. XX w. Janiszewo należało do Wojciecha Mycielskiego. Założenie dworskie znajduje się we wschodniej części wsi, na południe od drogi z Miehcina do Ponieca. Pośrodku podwórza folwarcznego na planie zbliżonym do kwadratu, z częściowo zachowanym ceglany ogrodzeniem z pocz. XX w. ,usytuowano dom rządcy.

Rządcówka /dworek/ ob. dom nr 31. Budynek wzniesiony ok. 1870 r., na planie zbliżonym do kwadratu, murowany z cegły na podmurówce z kamienia, jednokondygnacyjny z poddaszem i niższą przybudówką od strony północnej, nakryty dwuspadowym dachem. Elewacje tynkowane. Na osi elewacji frontowej niewielki ryzalit z głównym wejściem, zakończony szczytem. W ostatnich latach wymieniono stolarkę okienną.

Obiekt w Zasobach Własności Rolnej Skarbu Państwa.

ŁĘKA WIELKA

Wieś wymieniana w źródłach od 1282 r. W końcu XIV w. należała do rodziny Wyskotów. W 1400 r. wieś nabył Jan Borek Gryżyński, a w 1450 r. przeszła w ręce Opalińskich, którzy byli właścicielami przynajmniej do końca XVI w. Od połowy XVII w. właścicielami zostali Mycielscy, którzy w 1868 r. sprzedali Mielżyńskim z Pawłowic.

Zespół pałacowy

Założenie pałacowe usytuowane jest w południowej części wsi. Składa się z części rezydencjonalnej oraz z zespołu folwarcznego.

Pałac wzniesiony ok. 1870-1875 r. dla Leona Mielżyńskiego, w stylu neogotyckim, wg projektu Fryderyka Stülera, opartego o wykonane w 1857 r. projekty pałacu autorstwa L. Rungego, rozbudowany w końcu XIX w. Pałac murowany, piętrowy, kryty blachą, wzniesiony na planie prostokąta, zwrócony fasadą na wschód, z wieżą w północno-wschodnim narożu i nowym późniejszym skrzydłem od zachodu. Elewacje tynkowane, o bogatej dekoracji architektonicznej, zwieńczone wydatnym gzymsem i krenelażem. Na fasadzie umieszczono herby właścicieli oraz tablicę z przedstawieniem legendy herbowej Mielżyńskich. W latach 1972-1976 przeprowadzono remont kapitalny. Na początku XXI w. nowy właściciel przeprowadził remont dachu i naprawił orynowanie. Własność prywatna. Stan dobry.

Rządcówka z 1905 r., murowana z cegły, na podmurówce z kamienia, podpiwniczona, jednokondygnacyjna z poddaszem, dach dwuspadowy kryty dachówką, od strony północnej parterowa przybudówka kryta dachem płaskim. Wzniesiona na planie prostokąta, z dwoma wejściami – wschodnim od podwórza i zachodnim od parku, oraz dwiema sieniami na osi. Elewacje tynkowane z kamiennym cokolem oraz ceglany obramieniami okien, lizenami w narożach i pasem pod gzymsem kordonowym. W ostatnich latach wymieniono stolarkę okienną. Własność prywatna. Stan dostateczny.

Spichlerz z 1845 r., klasycystyczny, odbudowany w części zachodniej, murowany z cegły, na podmurówce z kamienia. Podpiwniczony, dwukondygnacyjny z poddaszem. Pierwotnie dach naczółkowy kryty dachówką, po wymianie pokrycia dachu kryty eternitem. Zbudowany na rzucie prostokąta, z wnętrzem podzielonym dwoma rzędami okrągłych słupów; strop belkowy nagi. Elewacje tynkowane. Kondygnacje rozdzielone gzymсами, otwory zamknięte prosto. Własność prywatna. Stan dostateczny.

Park krajobrazowy z 2 poł. XIX w. zajmuje powierzchnię 6,5 ha, przedzielony we wschodniej części drogą prowadzącą na podwórze folwarczne

i dalej do wsi. Od drogi tej odchodzi ścieżka do podjazdu przed pałacem. Dawny układ parkowych alejek prawie zatarty, a w części południowo-zachodniej przypuszczalnie dawny sad zamieniony został na pola uprawne. Na terenie parku znajdują się 2 stawy. Drzewostan przetrzebiony, ze starego zachował się głównie klon pospolity, jesion wyniosły, sosny wejmutki, platany oraz topola biała. Na początku XXI w. nowy właściciel wykonał murowane ogrodzenie całego zespołu, na podstawie zachowanych fragmentów ogrodzenia od strony północnej i zachodniej oraz odtworzył alejkę prowadzącą do pałacu. Własność prywatna. Stan dostateczny.

PONIEC

Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP

Początki parafii sięgają końca XII lub początku XIII w. Pierwotny kościół był drewniany p.w. św. Andrzeja, powstał przed 1309 r. Obecny kościół usytuowany w zabudowie miasta, na osi wylotu ul. Kościelnej, na południowy wschód od Rynku, otoczony murem z dwiema bramami od wschodu i zachodu - w niej klasycystyczne kraty z herbem Nowina Mielżyńskich, inicjałami SM SB DP i datą 1811. Został wzniesiony w XV w., w stylu późnego gotyku, salowy, na planie wydłużonego prostokąta, z niewyodrębnionym prezbiterium zamkniętym wielobocznie. Orientowany. Murowany z cegły, tynkowany. Bryła zwarta, oszkarpowana gotyckimi szkarpami z trzema uskokami, jednokondygnacyjowa, nakryta dachem dwuspadowym z trójpołaciowym zamknięciem od wschodu, pokrytym dachówką. Od zachodu kwadratowa wieża z kruchtą w przyziemiu. W 1786 r. zostały przebudowane wnętrza, które zyskały wystrój klasycystyczny oraz dobudowano czteroboczną, dwukondygnacyjną wieżę, rozczłonkowaną gzymsami, pilastrami i boniowaniem, zakończoną belkowaniem z ząbkami i półkolistymi frontonami, nakrytą stożkowym hełmem z blachy. Od 1571 r. do 1598 r. kościół był we władaniu Braci Czeskich. Generalny remont świątyni po zniszczeniach II wojny światowej przeprowadzono w latach 1945-1950, w 1972 r. gruntowną restaurację wnętrza, w latach osiemdziesiątych renowację elewacji wieży, w 1998 r. remont dachu. Własność Parafii rzymskokatolickiej w Poniecu. Stan dobry.

Ratusz

Usytuowany w centrum Rynku, zwrócony fasadą na zachód, wzniesiony w 1843 r. Murowany z cegły, podpiwniczony, tynkowany, na planie prostokąta. Bryła zwarta, dwukondygnacyjna, nakryta dachem mansardowym, z trójkondygnacyjną wieżą na planie kwadratu, zakończoną iglicą. Na wieży zegar z 1875 r. Nad głównym wejściem umieszczony herb Ponieca. W sieni

waga miejska z 1777 r. Na zewnętrznej południowej ścianie ratusza tablica ku czci Polaków rozstrzelanych 21 X 1939 r. przez hitlerowców, a także tablica pamiątkowa dotycząca Powstania Wielkopolskiego 1918/1919. Budynek na bieżąco remontowany. Wymieniono pokrycie dachu, stolarkę. W 2010 r. wykonano remont elewacji z jej malowaniem i czyszczeniem, również remont schodów oraz wymieniono opierzenia. Właścicielem jest Gmina Poniec. Stan dobry.

Zespół dawnego szpitala Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, ob. przedszkole samorządowe

Usytuowany przy ul. Kościuszki 7-8. Fundacja szpitala nastąpiła w 1888 r. za sprawą ówczesnego proboszcza, ks. Jana Respądka, który wzniósł niewielki szpital z przylegającą do niego kaplicą (południowa część obecnego gmachu z wejściem głównym w ryzalicy). Siostry Miłosierdzia, zgodnie z życzeniem fundatora, przejęły szpital w 1895 r. Pierwsza rozbudowa szpitala nastąpiła w latach 1909 - 1910. W 1926 r. dobudowano nowe skrzydło. Piętrowy, murowany, tynkowany, na kamienno-ceglanej podmurówce, środkowy korpus szpitala zwrócony jest fasadą do ulicy, a boczne skrzydła ustawione do niej szczytem. Budynek nakryte dachem dwuspadowym z dachówki ceramicznej. W 2014 r. zostały zmodernizowane i zaadaptowane na nowoczesny obiekt oświatowy – przedszkole samorządowe. Dom mieszkalny sióstr datuje się na rok 1896. Jest to budynek parterowy z użytkowym poddaszem, murowany, tynkowany, na planie prostokąta, kryty dachówką. W 2017 r. wykonano remont wewnątrz z przeznaczeniem na oddział przedszkolny. Na początku 2018 r. zagospodarowano teren przed budynkiem, budując parking z oświetleniem, finałem cyklu inwestycji będzie wykonanie, zaplanowanej w nieodległym czasie, nowej elewacji na budynku i remont dachu. Obecnie budynki dawnego szpitala stanowią własność Gminy Poniec.

Zabudowa mieszkalna przy Rynku

Do rejestru zabytków wpisanych jest 8 domów szachulcowych, usytuowanych przy Rynku (nr 4, 6, 9, 26, 27, 28, 30 i 31). Dwa z nich pochodzą z końca XVIII w., jeden podcieniowy – nr 31 - stanowi własność Gminy Poniec, drugi – nr 4 - stanowi własność prywatną. Pozostałe z przełomu XVIII i XIX w., są również własnością osób prywatnych. Niemal wszystkie budynki mają obecnie przeznaczenie mieszkalno-handlowe i są na bieżąco remontowane, częściowo przebudowane we wnętrzach, w większości mają odnowione elewacje, wymienioną stolarkę i pokrycia dachów. Stan obiektów jest dobry, oprócz jednego domu (nr 9), którego stan techniczny jest zły (spękane ściany, znaczne ubytki

tynków elewacji, zniszczone pokrycie dachowe) i pilnie wymaga remontu kapitalnego. Z uwagi na zagrożenie dla przechodniów, podjęto tylko prace porządkowo-zabezpieczające. Do szczególnie interesujących, jako relikty szczytowej niegdyś zabudowy Rynku, należy dom nr 31, podcieniowy, konstrukcji szkieletowej, wypełnianej gliną. Wzniesiony w 2 poł. XVIII w., w XIX w. zabudowano podcienie i pokryto tynkiem drewnianą profilowaną konstrukcję szczytu. Kapitalny remont budynku wraz z rekonstrukcją - podczas remontu odkryto bogato rozwiązaną drewnianą konstrukcję szczytu i rzeźbione słupy podcienia, co spowodowało zmianę programu prac remontowych i podjęcie robót rekonstrukcyjnych ściany szczytowej oraz podcienia - przeprowadzono w latach 1956 – 1957. Dom zbudowany na planie prostokąta, na cokole z kamienia polnego, podpiwniczony, jednopiętrowy, z wysokim dwuspadowym dachem krytym gontem i użytkowym poddaszem, podcień wsparty na czterech drewnianych słupach z zastrzałami, a w nim drzwi wejściowe arkadowe i dwa otwory okienne. W elewacji zachodniej prostokątne drzwi wejściowe na osi i cztery otwory okienne. Obiekt na bieżąco remontowany m.in. w poprzednich latach wymieniono pokrycie dachu – gontów i przeprowadzono ich późniejszą konserwację. Utrzymany w dobrym stanie.

ROKOSOWO

Wieś po raz pierwszy wzmiankowana w 1310 r. W końcu XIV w. jej właścicielami była rodzina Rokossowskich, rycerskiego rodu herbu Czasza, wzmiankowanych jeszcze w XVI w. Następnie wieś oraz majątek ziemski należały do Skoraczewskich, od których w końcu XVIII w. posiadłość kupił gen. Jan Lipski herbu Grabie. W 1825 r. sprzedał on Rokosowo Józefowi Mycielskiemu. herbu Dołęga, który przed połową XIX w. podjął prace budowlane przy nowej rezydencji. W 1867 r. Rokosowo nabył książę Adam Czartoryski, który mieszkał tu do śmierci w 1880 r. Po jego śmierci przejął je syn Zygmunt, a w 1921 r. wnuk Adama, Jan Czartoryski. W rękach rodziny Czartoryskich wieś pozostawała do II wojny światowej.

Zespół pałacowy

Założenie pałacowe znajduje się w zachodniej części wsi, po dwóch stronach drogi z Karca do Bączylasu.

Pałac został wybudowany na miejscu dawnego renesansowego dworu obronnego, otoczony jest z trzech stron fosą. Wzniesiony w latach 1849-1854 wg planów architekta Fryderyka Augusta Stülera, rozbudowany ok. 1885 r. o dwukondygnacyjną przybudówkę od zachodu. Pałac neogotycki, murowany, tynkowany, podpiwniczony, trójkondygnacyjny, zbudowany na planie prostokąta

zbliżonego do kwadratu, z płytkimi trzyosiowymi ryzalitami no osi fasad wzdłużnych - ryzality środkowe nieco wyższe, flankowane na narożach uskokowymi szkarpami zwieńczonymi pinaklami oraz dwiema czterokondygnacyjnymi okrągłymi wieżami ujmującymi fasadę. Naroża elewacji tylnej zaakcentowane zostały nadwieszonymi ośmiobocznymi wieżyczkami. Od północy przy narożu północno – wschodnim wieloboczna weranda, od zachodu dwukondygnacyjowa czworoboczna przybudówka. Od wschodu przylega ośmioboczna przybudówka z tarasem w kondygnacji piętra. Elewacje pałacu tynkowane, ozdobione detalami sięgającymi do form florenckich i angielskich, zwieńczone krenelażem. Na krenelażu ryzalitu frontowego data 1847, poniżej prostokątna tablica z płaskorzeźbionym w kamieniu herbem Dołęga Mycielskich. Dach kryty łupkiem. W latach 1984 - 1986 przeprowadzono remont kapitalny obiektu. W 2010 r wymieniono stolarkę okienną i wykonano instalację przeciwoślodzeniową wraz z modernizacją koszy dachowych i rynien spustowych oraz modernizację muru oporowego od strony wschodniej i tarasu poprzez wzmocnienie konstrukcji elementami żelbetowymi budynku, w 2017 r. dostosowano budynek pałacu do wymogów przeciwpożarowych. Pałac obecnie pełni rolę Ośrodka Integracji Europejskiej. Stan dobry.

Park założony w stylu krajobrazowym ok. poł. XIX w., o powierzchni 9,97 ha. Północną granicę parku stanowi aleja grabowa. Na terenie założenia znajdują się 2 stawy, wzgórze widokowe i dawna fosa, obecnie osuszona. Przez środek parku biegnie rów dzielący go na część wschodnią i zachodnią oraz zasilający stawy. Między stawami i fosą znajduje się mostek oraz dawna śluza odcinająca dopływ wody do fosy. Od zachodniej i południowo-zachodniej strony zachowane murowane, tynkowane ogrodzenie parku. Drzewostan złożony jest głównie z dębów, topoli białej, wiązów, sosny wejmutki i jesionów. W zrewitalizowanym parku w ostatnich latach przeprowadzono remont i odbudowę ogrodzenia terenu parku.

Zespół pałacowy stanowi własność Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu. Obecnie trwają przygotowania do kolejnego etapu rewitalizacji pałacu i parku – opracowano projekt rewitalizacji.

Zespół folwarczny

Spichlerz zbudowany ok. 1850 r., przebudowany ok. 1900 r. Murowany z cegły, podpiwniczony, dwukondygnacyjny z poddaszem. Dach dwuspadowy, kryty dachówką. Zbudowany na planie prostokąta, z ryzalitem od strony zachodniej. Wnętrze podzielone dwoma rzędami drewnianych słupów, przekryte stropem belkowym. Elewacje tynkowane.

Stodoła zbudowana w 1860 r. Murowana z cegły, jednokondygnacyjna z nieznacznie wywyższoną częścią wschodnią. Dach dwuspadowy, kryty dachówką Wzniesiona na planie prostokąta, z wyodrębnioną częścią wschodnią, w której piwnicach znajdowała się niegdyś lodownia. Elewacje tynkowane, pozbawione dekoracji, jedynie w części wschodniej ściany poddasza ceglane. Obiekty w Zasobach Własności Rolnej Skarbu Państwa.

SARBINOWO

Wieś wzmiankowana po raz pierwszy w 1310 r. Początkowo była własnością rodu Awdańców, następnie m.in. Górków, Czarnkowskich i Rozdrażewskich. W k. XVIII w. i w 1 poł. XIX w. należała do rodziny Sczanieckich. Od 1873 r. do końca lat 30.XX w. właścicielami byli Czartoryscy z Rokosowa.

Zespół dworsko-folwarczny

Usytuowany w południowo-zachodniej części wsi. Dwór wzniesiony w 1 poł. XIX w. dla Antoniego Sczanieckiego, klasycystyczny, usytuowany w centrum parku, fasadą zwrócony na południe. Murowany, piętrowy, wysokopodpiwniczony. Elewacje ozdobione na osi przyściennymi toskańskimi portykami – z kolumnami od południa, a pilastrami z pozostałych stron. Przykryty dachem czterospadowym, wymieniono pierwotne pokrycie dachu na eternitowe. Stan zachowania zły.

Dom pracowników folwarcznych nr 9, z 1860 r. Murowany z cegły i kamienia, dwukondygnacyjny z poddaszem, nakryty dachem mansardowym o wysuniętym mocno okapie. Zbudowany na planie wydłużonego prostokąta, z nieznacznie cofniętymi częściami środkowymi dłuższych elewacji, w których umieszczono drewniane balkony wsparte na słupach, tworzących w przyziemiu rodzaj podcienia. Budynek po remoncie – nowe elewacje i dach.

Spichlerz z przełomu XVIII/XIX w. Murowany z cegły, jednokondygnacyjny z poddaszem, kryty eternitem, wzniesiony na planie prostokąta, podzielony na dwa pomieszczenia. Elewacje tynkowane. Stan dostateczny.

Park krajobrazowy z XIX w., pierwotnie o powierzchni 4,5 ha, obecnie resztówka, założony na planie prostokąta. W parku znajduje się duży staw w części północno.-wschodniej i mniejszy w części południowo-zachodniej oraz pozostałości kanału w części północnej. Z dawnego drzewostanu zachowały się platany, cisy, dęby szypułkowe, jesiony i kasztanowce. Stan zachowania zły.

Zespół znajduje się w Zasobach Własności Rolnej Skarbu Państwa.

WASZKOWO

Wieś wzmiankowana po raz pierwszy w 1309 r., gdy wymieniany był

Stanisław z Waszkowa. W 1600 r. wieś znajdowała się w rękach rodziny Zawadzkich, od 1675 r. była własnością Unrugów. Od 1824 r. właścicielką była Barbara Hendel z domu Rydzyńska. W latach następnych właścicielami byli kolejno m.in: Franciszek Ksawery Skarżyński z żoną, Kordula Krynkowska, Rudolf Horstig, Konrad von Roeder i jego spadkobiercy. W latach 1919-1946 Joachim von Loesch. 8 listopada 1704 roku w czasie wielkiej wojny północnej, doszło na polach między Poniecem, Janiszewem a Waszkowem do bitwy między kawaleryjską armią szwedzką dowodzoną przez króla Karola XII, z korpusem saskim dowodzonym przez Johanna Matthiasa Schulenburga. W styczniu i lutym 1919 r. podczas Powstania Wielkopolskiego Waszkowo znajdowało się na pierwszej linii frontu.

Zbór Braci Czeskich

Zbudowany w 1609 r., po pożarze w 1635 r. został odbudowany. Kościół murowany, jednonawowy. Nakryty wysokim dachem dwuspadowym, krytym dachówką, z kwadratową wieżyczką barokową na sygnaturkę. Szczyty i wieżyczka drewniane. Okna zamknięte ostrołukowo. Po remoncie dachu w 1998 roku na wieżyczce umieszczono krzyż. Obiekt utrzymany w dobrym stanie. Obecnie kościół rzymskokatolicki fil. p.w. św. Antoniego.

Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Poniecu.

Zespół dworski

Założenie dworskie usytuowane jest przy drodze z Rokosowa do Ponieca. Dwór z końca XVIII w., rozbudowany o część południową pod koniec wieku XIX. Murowano - gliniany. Starsza część gliniana, parterowa z poddaszem, wzniesiona na planie prostokąta, nakryta wysokim dachem mansardowym z naczółkiem od północy. Skrzydło południowe dwukondygnacyjne z poddaszem, nakryte dwuspadowym dachem o wysuniętym okapie. Elewacje tynkowane, w części nowszej z ceglany detalem. Wymieniono częściowo stolarkę okienną i uzupełniono ubytki w pokryciu dachu na części parterowej. Stan dostateczny.

Stodoła wzniesiona w 1904 r. Murowana z cegły, z częściowo kamiennym przyziemiem, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną. Elewacje podzielone przyporami oraz gzymsem kordonowym. Stan zachowania zły.

Zespół dworski w Zasobach Własności Rolnej Skarbu Państwa.

WYDAWY

Wieś po raz pierwszy wzmiankowana w 1241 r. pod nazwą Hermanowo. Była usytuowana pod Poniecem i stanowiła jego integralną część, tym samym należała do kolejnych jego właścicieli. W 1360 r. dziedzicem Ponieca był kasztelan poznański Wierzbęta, w 1460 r. Ścibor, podkomorzy poznański. W XVI

wieś była własnością Pampowskich, Chelmskich, Roszkowskich i Rydzyńskich, w XVII w. Miaskowskich, w XVIII w. Unrugów i Mielżyńskich. Na przełomie XVIII/XIX w. Wydawy oddzieliły się od miasta i stały samodzielną wsią. Wieś pozostała w rękach rodziny Mielżyńskich do wybuchu wojny.

Zespół dworsko-folwarczny

Dwór pochodzący z 2 ćw. XIX w., eklektyczny, rozbudowany z końcem XIX w. Wzniesiony na planie prostokąta, murowany, z fasadą skierowaną na wschód, podpiwniczony, jednokondygnacyjny, nakryty mansardowym dachem mieszczącym poddasze w dolnej kondygnacji mansardy, kryty dachówką. W obu elewacjach, w dachu umieszczono centralnie wysokie, dwuosiowe wystawki dachowe zwieńczone trójkątnie. Od północy i południa do dworu dostawione są parterowe przybudówki, nakryte płaskimi dachami. Elewacje tynkowane, pozbawione częściowo detalu architektonicznego. Stan zachowania dostateczny.

Oficina z 1890 r., wzniesiona na planie prostokąta, murowana z cegły, na podmurówce z kamienia, podpiwniczona, jednokondygnacyjna z poddaszem, nakryta dachem dwuspadowym o wysuniętych okapach, krytym dachówką. Obiekt po remoncie.

Oficina z k. XVIII w., murowana z kamienia i cegły, jednokondygnacyjna z poddaszem, nakryta dachem uskokowym czterospadowym, krytym dachówką. Wzniesiona na planie prostokąta. Elewacje tynkowane. Częściowa wymiana pokrycia dachowego, przebudowano elewację, wymieniono stolarkę. Stan zachowania dostateczny.

Spichlerz pochodzący z 1 poł. XIX w., murowany z cegły, na podmurówce z kamienia, częściowo podpiwniczony, dwukondygnacyjny z poddaszem. Budynek na planie wydłużonego prostokąta. Elewacje tynkowane. Wymieniono pokrycie dachu na eternit. Stan techniczny obiektu dostateczny.

Park krajobrazowy z przełomu XVIII/XIX w., od wschodu ograniczony ciekim wodnym, pierwotnie o powierzchni 3,5 ha. Zachowała się tylko północna część parku po wschodniej stronie dworu, obecnie o powierzchni ok. 1 ha, ze szcążkowo zachowanym drzewostanem w postaci kasztanowców, robinii akacyjnej, klonu pospolitego i dębu szypułkowego. Niegdyś z części północnej do części południowej prowadziła aleja spacerowa, biegnąca obok zachowanego domku ogrodnika z końca XIX w.. Drzewostan parku jest złożony głównie z klonu pospolitego, robinii akacyjnej, kasztanowca i dębu. Stan zachowania zły.

Oficina z 1890 r. jest własnością prywatną, pozostałe obiekty w Zasobach Własności Rolnej Skarbu Państwa.

ZAWADA

Pierwsza wzmianka o wsi pojawia się w 1382 r. W XV w. wieś prawdopodobnie należała do rodziny Korzboków. W końcu XVIII w. właścicielem był Hipolit Rogaliński. Od lat 30. XIX w. Zawada należała do Olszyńskich, a następnie od 1861 r. przeszła w ręce niemieckich właścicieli. W roku 1940 ostatnim właścicielem został Hermann Varsam. Założenie pałacowe znajduje się we wschodniej części wsi, niedaleko drogi prowadzącej do Ponieca. Pałac wzniesiony w 2 poł. XIX w., z elementami zdobniczymi sięgającymi do form gotyku i włoskiego renesansu, z fasadą skierowaną na południe. Murowany z cegły, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, nakryty płaskim dachem z boczną wyższą wieżą od strony zachodniej. Wzniesiony na planie zbliżonym do kwadratu. Elewacje tynkowane, zwieńczone krenelażem. Wymieniona stolarka w pierwszej kondygnacji.

Własność Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Zawadzie. Stan zachowania dostateczny.

ŻYTOWIECKO

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1310 r. Od XIV do XVI w. była własnością rodu Wyskotów Żytowieckich, następnie Łodziów Żytowieckich, w k. XVI w. była w posiadaniu Żytowieckich i Rokossowskich. W 2 poł. XVII w. przeszła w ręce Mycielskich, a od 2 poł. XVIII w. do czasów II wojny światowej do rodu Mielżyńskich.

Zespół kościoła parafialnego p. w. św. Stanisława Bpa

Parafia wzmiankowana w 1419 r. Pierwszy kościół parafialny, drewniany, wzniesiony na przełomie XIII/XIV w., był pod wezwaniem św. Katarzyny i św. Wawrzyńca. Obecny kościół powstał w latach 1773-1777, z fundacji Maksymiliana Mielżyńskiego, właściciela wsi. Murowany, tynkowany, w stylu późnobarokowym, orientowany, trójnawowy, na rzucie prostokąta, z czworoboczną wieżą od zachodu. Wieża trójkondygnacyjna, przykryta hełmem barokowym z latarnią. Po bokach wieży półszczyty fasady zachodniej ze spływami. Kościół nakryty dachem trójspadowym, krytym dachówką. Otoczony murem z końca XVIII w. z trzema bramkami od zachodu.

W latach 1946 – 1951 przeprowadzono liczne remonty odnawiające kościół, w 1955 r.- ozdobienie wnętrza kościoła polichromią i graffiti przez prof. Józefa i Łucję Ożminów, remont generalny w 1985 r., w 1992 r. - nowe opierzenie, odwilgocenie oraz nowe tynki wieży i kościoła, w 1994 r. - remont muru przykościelnego i kostnicy oraz obejścia wokół kościoła. Własność Parafii rzymskokatolickiej w Żytowiecku. Stan dobry.

Budynek organistówki z końca XVIII w., murowany, na cokole z kamienia polnego, jednokondygnacyjny, tynkowany, nakryty wysokim dachem czterospadowym kryty eternitem. Obecnie nieużytkowany w złym stanie technicznym.

Własność Parafii rzymskokatolickiej w Żytowiecku.

Spichlerz folwarczny

Zbudowany w 1857 r., murowany z cegły, trójkondygnacyjny z poddaszem, częściowo podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym krytym dachówką. Budynek wzniesiony na planie prostokąta, z wnętrzem podzielonym dwoma rzędami ciosanych z drewna kolumn dźwigających strop belkowy. Elewacje podzielone szerokimi lizenami biegnącymi przez całą wysokość ścian, połączonymi między kondygnacjami wąskimi ceglanyimi pasami. Własność prywatna. Stan zachowania zły.

9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Gmina Poniec nie posiada planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to

następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Wśród istotnych zagrożeń wymienić trzeba również indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które dla człowieka będącego ich nosicielem są wyznacznikiem działań skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym przerabianiu, poprawianiu budynków z naruszeniem wszelkich zasad, którym poddana jest substancja zabytkowa. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej i drzwiowej, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkowa w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PCV oraz ocieplanie płytami styropianowymi, prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymienia również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczone. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

10.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta (burmistrza) gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Poniec wykonała w 2010 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomych i archeologicznych.

W roku 2017 gminna ewidencja zabytków nieruchomych została

zaktualizowana i przyjęta zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe – w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomości o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem, do końca 2019 r. zostanie wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych, obejmująca karty stanowisk archeologicznych. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sporządzona zostanie elektroniczna, systematycznie aktualizowana baza informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Poniec” na stronie internetowej Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras

turystycznych i ścieżek dydaktycznych,

- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w cyklicznych imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny.

10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- określenie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy,
- renowacja obiektów zabytkowych będących własnością Gminy:

Obiektami zabytkowymi wpisanymi do rejestru zabytków, utrzymanymi w dobrym stanie są: ratusz, podcieniowy dom przy Rynku, dawny szpital Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo (ob. przedszkole), przekształcony w park teren dawnego cmentarza ewangelickiego w Poniecu, na którym prowadzone są systematycznie prace porządkowe i pielęgnacyjne zieleni.

Gmina zakłada wydzielenie określonych kwot na coroczne utrzymanie obiektów, tak w zakresie ich estetyki jak i potrzeb technicznych. Zakres planowanych prac uwarunkowany będzie każdorazowo, konstruowanym corocznie budżetem, który określi wielkość środków finansowych przeznaczonych na poszczególne zadania. Na 2019 r. zaplanowano remont (dach, elewacje) domu sióstr w zespole dawnego szpitala, w którym mieści się obecnie jeden z oddziałów przedszkolnych. Od 2019 r. planowane są prace porządkowe na cmentarzu

ewangelickim w Dzieżynie obejmujące m.in. usunięcie samosiewów i zdziczałych krzewów, odsłonięcie i zabezpieczenie zachowanych nagrobków, oznakowanie.

10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Szlaki turystyczne stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych, nordic walking itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które przebiega. Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy Poniec z mozaiką pól i lasów, liczne zbiorniki wodne, historyczna zabudowa miasta, zróżnicowany przekrój stylów architektonicznych utrwalonych w budowlach sakralnych i rezydencjonalnych, twórcy i kultura ludowa, wydarzenia i historyczne postaci oraz ich działalność, liczne ślady wielokulturowości tych ziem, znany i zagospodarowany na łowisko akwen wodny w Dzieżynie, stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy.

Na terenie gminy przecinają się szlaki turystyczne, stanowiące formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Warto tutaj wymienić istniejące szlaki turystyczne, wiodące do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejscowości, w których znajdują się także najcenniejsze obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach.

- *niebieski*, długodystansowy (136 km): Czempień – Kościan – Osieczna – Poniec – Rawicz – Jutrosin - Kobylin;
- *czarny*: Gostyń – Czachorowo – Żytowiecko – Pudliszki;
- *zielony* im. A. Mickiewicza o długości 60 km: Leszno - Pawłowice – Oporowo – Czarkowo - Drzewce – Rokosowo – Krobia – Smolice.
- „*Ziemiański szlak rowerowy*”, dł. 245 km, stanowiący element wielkopolskiego systemu szlaków rowerowych. Wariant zachodni tej interesującej trasy przebiega od Rydzyny przez Miechcin – Janiszewo – Poniec w kierunku Sowin do Rawicza.
- *Międzynarodowy szlak Euro Velo nr 9*, fragment trasy wiedzie po historycznym szlaku bursztynowym i biegnie z chorwackiego miasta Puli do Gdańska, w tym na odcinku wielkopolskim od Rawicza przez Poniec do Leszna i dalej do Poznania.

Dziedzictwo kulturowe gminy przybliżają także szlaki tematyczne o zasięgu regionalnym:

- *„Najpiękniejsze rezydencje”* - szlak dł. 160 km, pozwala poznać rezydencje powstałe w różnych okresach i stylach w okolicach Leszna, w tym położony w Rokosowie pałac w stylu neogotyckim wg projektu Augusta Stülera.
- *„Od pałacu do zamku,”* szlak rowerowy regionu leszczyńskiego dł. 32 km, pozwala poznać walory Rokosowa.
- *„Piękno ukryte w drewnie”* to szlak dł. 150 km, na jego trasie znajdują się ciekawe budowle drewniane i szachulcowe; z terenu gminy obejmuje szachulcowy dom podcieniowy nr 31 przy rynku w Poniecu.

Ponadto na terenie gminy wyznaczono trzy tematyczne trasy rowerowe, które mają swój początek i koniec w tym samym miejscu, stanowią zatem pętlę, którą można pokonać w dowolnym kierunku, by poznać wielość i różnorodność walorów gminy:

- ✓ *„Szlak Czartoryskich”*, prowadzi przez tereny stanowiące niegdyś własność tego znanego w dziejach Polski rodu. Szlak wiedzie przez miejscowości: Poniec – Dzieczyna – Karzec – Sarbinowo – Karzec – Rokosowo – Drzewce – Śmiłowo – Poniec.
- ✓ *„Szlak Powstańców Wielkopolskich”* przebiega przez miejscowości związane z linią frontu w okresie Powstania Wielkopolskiego: Poniec – Miechcin – Janiszewo – Waszkowo – Zawada – Gościejewice – Wydartowo – Sowiny - Poniec.
- ✓ *„Szlak Mickiewicza”* przybliży miejscowości związane z pobytem Adama Mickiewicza w 1831 roku. Wyznaczona trasa prowadzi przez: Poniec – Śmiłowo – Lubonia – Oporówko - Oporowo – Łęka Wielka – Łęka Mała – Czarkowo – Drzewce – Śmiłowo – Poniec.

Znaczącą inicjatywą było utworzenie leśnej ścieżki edukacyjnej w pobliżu Janiszewa, w sąsiedztwie domku myśliwskiego „Frankówka”. Dwie zróżnicowane pod względem długości trasy ścieżki pozwalają poznać funkcjonowanie lasu jako ekosystemu, a rozmieszczenie 35 tablic edukacyjnych umożliwi przebycie ścieżek zarówno pieszo, na rowerach jak i w powozach konnych. Natomiast oddana do użytku w 2013 r., trasa turystyczna połączyła Poniec z Janiszewem.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych i ścieżek dydaktycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych. Jakość dotychczasowej oferty turystycznej może podnieść kolejny produkt turystyki np. szlak tematyczny, kulturowy czy nordic walking, np. uwzględniający fakt istnienia na terenie

Ponieważ grodziska średniowiecznego. Z uwagi na charakterystyczne w krajobrazie kulturowym gminy wyróżniki, znajdujące się w wielu miejscowościach, mocno splecione z polską kulturą i obyczajowością kapliczki, w tym z XVIII w., wskazane byłoby utworzenie specjalnej ścieżki dydaktycznej, jako źródła wiedzy związanej z różnymi formami architektonicznymi tych niewielkich budowli kultowych i okolicznością ich powstania. Planowana budowa zbiorników retencyjnych „Poniec” i „Rokosowo”, i możliwość utworzenia nad nimi stanic wodnych, pól biwakowych, przystani żeglarskich, punktów widokowych i obserwacji ornitologicznej, łowisk wędkarskich, kąpielisk, itp., również budowa stancji rowerowej czy restauracja obiektów zabytkowych i dostosowanie do nowych funkcji, to tylko niektóre z możliwości, które pozwoliłyby wzbogacić ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż perspektywy rozwojowe gminy wiążą się zarówno z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych. Gmina mając sama mniejsze możliwości, w partnerstwie z innymi gminami może się podjąć takiego zadania. Możliwość taką stwarza efektywna forma związku między gminami, jaką jest Wielkopolska Lokalna Grupa Działania „Kraina Lasów i Jezior”, która obejmuje 12 gmin z południowo-zachodniej Wielkopolski, w tym gminę Poniec, a wśród celów jej działania są m.in. ochrona, zachowanie, udostępnianie i promocja dziedzictwa lokalnego, wsparcie prac konserwatorskich przy zabytkach, poprawa stanu i rozwój obiektów kultury oraz infrastruktury turystycznej, w tym szlaków turystycznych. Dofinansowania dla propozycji turystycznych należy upatrywać również w funduszach Unii Europejskiej 2014 – 2020 oraz wsparciu dla turystyki z programu COSME. Program ma wydzielone środki finansowe, przeznaczone na promocję turystyki kulturowej, wsparcie rozwoju nowych form turystyki, rozwój markowych regionalnych produktów turystycznych, wsparcie dla transportu rowerowego.

Gmina mogłaby także wykorzystać współczesną formę odkrywania i popularyzowania dziedzictwa kulturowego, jaką jest questing, czyli zwiedzanie z elementami gier terenowych, wyprawy odkrywców, warsztaty edukacyjne. Ta atrakcyjna forma zwiedzania łączy we współczesnej turystyce rozrywkę, zabawę z edukacją, emocje. Tematyka szlaków questingowych dotyczy lokalnego dziedzictwa kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak z unikatową historią, co jest szansą dla małych miejscowości. Questing pozwala odkryć na nowo miejsca związane z lokalnym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, zaktywizować lokalną społeczność począwszy od młodzieży szkolnej po

seniorów, a także promować miejscowość np. związaną z mniej spopularyzowanymi w gminie postaciami historycznymi czy ich działalnością lub zasobami kulturowymi.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

Ponadto, przy pomocy organizacji pozarządowych i w porozumieniu z właścicielami nieruchomości wskazane byłoby wykonanie tablic informacyjnych i umieszczenie ich przy najcenniejszych obiektach zabytkowych w gminie.

11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Poniec wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Poniecu zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt (burmistrz) gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest radzie miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę miejską.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł

zewnętrznych,

- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację

i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową lub gdy wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a także w sytuacji, gdy konieczne jest niezwłoczne podjęcie prac lub robót, może być udzielona dotacja do 100 % nakładów.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów), po uzyskaniu stosownego zezwolenia,
- 3) uporządkowaniu terenu po przeprowadzonych pracach,
- 4) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 5) instalacji systemów nawadniania,
- 6) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 7) wykonaniu trawników,
- 8) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 9) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (wyłącznie: ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),
- 10) pracach demontażowych i rozbiórkowych istniejących obiektów,
- 11) zakupie, montażu i instalacji oświetlenia parkowego.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z funduszy europejskich, m.in.

1) Programu Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne, ochrona zdrowia oraz dziedzictwo kulturowe. Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

2) Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego 2014 - 2020. Program składa się z 10 Osi Priorytetowych. W ramach Osi priorytetowej IV. Środowisko, Działanie 4.4. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, wyznaczono następujące poddziałania oraz cele:

Poddziałanie 4.4.1. Inwestycje w obszarze dziedzictwa kulturowego regionu;

Poddziałanie 4.4.2. Wydarzenia kulturalne;

Poddziałanie 4.4.3. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego w ramach ZIT i OSI.

Cel tematyczny: Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami;

Priorytet inwestycyjny: 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Cel szczegółowy działania: Zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu poprzez interwencje skierowane na inwestycje chroniące ich stan.

3) Programu rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 - 2020. Wsparcie finansowe można uzyskać w ramach działania pn. „Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego”, poddziałanie „Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej”.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.